

**TULEEN TUIJOTTELUN HISTORIAA,
NYKYPÄIVÄÄ JA TULEVAISUUTTA**
Valotaide yhteiskunnallisena keskustelijana

IMMANUEL PAX

VALOSUUNNITTELUN MAISTERIOHJELMA

**TULEEN TUIJOTTELUN HISTORIAA,
NYKYPÄIVÄÄ JA TULEVAISUUTTA**
Valotaide yhteiskunnallisena keskustelijana

IMMANUEL PAX

TIIVISTELMÄ

Päiväys:

TEKIJÄ Immanuel Pax		KOULUTUS- TAI MAISTERIOHJELMA Valosuunnittelun maisteriohjelma	
KIRJALLISEN OSION / TUTKIELMAN NIMI Tuleen tuijottelun historiaa, nykypäivää ja tulevaisuutta – Valotaide yhteiskunnallisena keskustelijana		KIRJALLISEN TYÖN SIVUMÄÄRÄ (SIS. LIITTEET) 77 sivua	
TAITEELLISEN / TAITEELLIS-PEDAGOGISEN TYÖN NIMI <i>Maailma jossa elämme</i> , Lux Helsinki 2016 Taiteellinen osio on suoritettu TeaKissa ☐ Taiteellinen osio on suoritettu muualla (tekijänoikeuksista on sovittu) ☒			
Kirjallisen osion/tutkielman saa julkaista avoimessa tietoverkossa. Lupa on ajallisesti rajoittamaton.	Kyllä ☒ Ei ☐	Opinnäytteen tiivistelmän saa julkaista avoimessa tietoverkossa. Lupa on ajallisesti rajoittamaton.	Kyllä ☒ Ei ☐
Opinnäytetyössäni tutkin valotaiteen ja valotaidefestivaalien luonnetta ja erityispiirteitä. Tarkastelen myös valotaidefestivaalien ja valotaiteen muiden esillepanoalustojen, eli museo- ja gallerianäyttelyiden ja pysyvien julkisten valotaideteosten eroja. Esittelen lyhyesti valotaiteen historiaa ja avaan omaa taiteilijaidentiteettiäni jäsentäviä käsitteitä taiteen tarkoituksesta ja yhteiskunnallisesta roolista. Tarkastelen valotaiteen nykyistä roolia yhteiskunnallisen ja poliittisen dialogin osapuolena. Esittelen havaintoni valotaiteen turvallisuushakuisesta luonteesta ja määrittelen perustelut taideteosten turvallisuudelle. Käytän turvallisen taiteen vastaterminä taideteoksen provokatiivisuutta. Tarkastelen valotaiteen turvallisuushakuisuuden taustoja ja mahdollisia syitä. Aineistona käytän pääasiassa eri valotaidefestivaaleilla näkemiäni teoksia ja festivaalien ohjelmistokokonaisuuksia. Luokittelen teokset joko turvallisiksi, provokatiivisiksi tai näiden väliin jäävään kategoriaan potentiaaliset teokset. Keskityn lähdemateriaalissani vuosina 2013-2017 Lux Helsinki – valotaidetapahtumassa esillä olleisiin teoksiin. Vertailukohtana tarkastelen myös kahden muun eurooppalaisen valofestivaalin ohjelmistoa. Esitän havaintoni turvallisten ja provokatiivisten teosten määrällisistä suhteista valotaidefestivaalien ohjelmistoissa. Esittelen opinnäytetyön taiteellisenä osiona tekemäni <i>Maailma jossa elämme</i> –valotaideteoksen. Teos oli esillä tammikuussa 2016 Lux Helsinki –valotaidefestivaalilla. Paikkalähtöinen teos sijoittui Annantalon lasten ja nuorten taidekeskuksen piha-alueelle ja rakennuksen julkisivuun. Teoksen suunnittelun yhtenä lähtökohtana on tarkastella valotaiteen mahdollisuuksia yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistumisessa. Pyrin käytännön kokeilulla selvittämään, onko valotaiteessa tai valossa teosten mediana jotain, joka estäisi niiden toimimisen poliittisen taiteen välineenä. Esittelemieni teosten ja oman valotaiteilijana työskentelyn perusteella totean, että valotaide taidemuotona soveltuu myös yhteiskunnallisesti kantaaottavien teosten tekemiseen. Tällaisia teoksia on kuitenkin valotaidefestivaaleilla esillä vain hyvin vähän. Totean että valotaide ei nykymuotoisena juurikaan pyri kommentoimaan yhteiskunnan sosiaalisia tai poliittisia ilmiöitä. Valotaidefestivaalit ovat niin järjestäjille, taiteilijoille, yleisölle kuin yhteiskunnallekin turvallisia tapahtumia, sillä ne eivät pyri muuttamaan vallitsevia poliittisia olosuhteita.			
ASIASANAT Valotaide, valotaidefestivaali, valotaideteos, turvallinen taide, provokatiivinen taide, Lux Helsinki, julkinen taide, yhteiskunnalliset ilmiöt,			

SISÄLLYSLUETTELO

VALOTAITEEN (NON)PROVOKATIIVISUUDESTA	9
OSA 1: JOHDATUS VALOON	11
<i>Taiteen tehtävä ja tarkoitus</i>	12
<i>Valotaiteen lyhyt historia</i>	14
OSA 2: VALOTAIDE NYT	17
<i>Valotaiteen foorumit ja niiden luonne-erot</i>	17
<i>Valotaidefestivaalien valitseminen tarkastelualustaksi</i>	19
<i>Valotaiteen odotushorisontti</i>	20
<i>Turvallinen ja provokatiivinen taide</i>	21
<i>Lux ennen ja nyt – poimintoja ohjelmistosta</i>	23
<i>Sensuuri iski Barcelonassa</i>	26
OSA 3: SYITÄ JA SEURAUKSIA	28
<i>Valotaiteen nuori ikä?</i>	28
<i>Ohjaako rahoitus sisältöjä?</i>	29
<i>Kysyntä vai tarjonta?</i>	31
<i>Valon immateriaalinen luonne?</i>	33
<i>Johtopäätöksiä</i>	34
TAITEELLISEN TYÖN ESITTELY	38
<i>Lähtökohdat</i>	39
<i>Tavoitteet ja teemat</i>	40
<i>Teosesittelyteksti</i>	41
<i>Teoksen kaksi osaa</i>	42
<i>Julkisivu</i>	43
<i>Opetustaulut</i>	47
<i>Kokonaisuus</i>	53
YHTEENVETO	55
LÄHTEET	57
KUVALUETTELO	59
LIITTEET	60
<i>Liite 1 – Taulukko valofestivaalien teoksista</i>	60
<i>Liite 2 – Opetustaulujen kuvamateriaalit</i>	69

VALOTAITEEN (NON)PROVOKATIIVISUUDESTA

Tässä opinnäytetyössä tutkin, kuinka valotaide taidemuotona ja valotaideteokset yksilöinä esittelevät, tarkastelevat ja kommentoivat yhteiskunnallisia ilmiöitä. Tätä kutsun yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistumiseksi. Opinnäytetyön rakenne muodostuu kolmesta osasta. Ensimmäinen osuus on kolmesta luvusta – Johdatus valoon, Valotaide nyt ja Syitä ja seurauksia – koostuva essee, jossa tarkastelen valotaiteen luonnetta ja nykyasemaa yhteiskunnassa ja taidekentässä. Opinnäytteen toinen osa on taiteellisen työn esittely, jossa käyn läpi *Maailma jossa elämme* – valotaideteoksen suunnitteluprosessia ja toteutusta. Lopuksi kirjallisen opinnäytetyön kolmantena osana kokoon yhteen havaintojani opinnäytetyön taiteellisen osuuden ja esseessä esittelemieni huomioiden välillä.

Olen noin seitsemän vuoden ajan seurannut valotaidekenttää niin katsojana kuin tekijänäkin. Näinä vuosina olen vierailut yli kymmenellä valotaidefestivaalilla, joista osassa olen myös ollut teoksillani esillä. Olen tutustunut myös museoissa ja gallerioissa esillä olleeseen valotaiteeseen. Samaan aikaan olen tutustunut pysyviksi julkisiksi taideteoksiksi valmistettuihin valotaideteoksiin. Olen myös ollut taiteilijana yhdessä pysyvässä valotaideteoksessa.

En yritäkään väittää omaavani poikkeuksellisen laajaa kokemusta valotaiteesta. Ensimmäinen oma teokseni valmistui vain kolme vuotta sitten ja sen jälkeen olen itse ollut taiteilijana neljässä muussa teoksessa. Lyhyestä taiteilijaurastani huolimatta olen kuitenkin seurannut alaa riittävän kauan, ettei seuraavaksi esittelemiäni väitteenomaisia huomioita voida selittää pelkästään muoti-ilmiöillä tai kausittaisella vaihtelulla.

Olen huomannut valotaiteen olevan lähes poikkeuksetta taidetta, joka ei sisällöllään herätä ristiriitaisia mielipiteitä, osallistu yhteiskunnalliseen keskusteluun tai synnytä teosten sisällöistä kumpuavaa mediahuomiota. Vaikka valotaidetapahtumat kokonaisuutena herättävätkin laajasti yleisön ja medioiden mielenkiinnon ja sitä kautta ovat osana yhteiskuntapoliittisessa keskustelussa, eivät esillä olevat teokset synnytä laajempaa yhteiskunnallista tai taiteen kentän sisällä tapahtuvaa liikehdintää.

Opinnäytetyöni taiteellisenä osuutena tein vuoden 2016 Lux Helsinki – valotaidefestivaaleilla esillä olleen *Maailma jossa elämme* –teoksen. Teos sijoittui Annantalon pihalle ja julkisivuun ja toimi samalla yhdessä

Annantalon sisällä järjestetyn ohjelman kanssa festivaalin teosreitit toisena päätepisteenä. Pyrin teoksen suunnittelussa tutkimaan valotaiteen mahdollisuuksia yhteiskunnallisesti ja poliittisesti kantaa ottavan teoksen tekemiseen. Tarkastelen, onko taidemuodossa tai valossa medianäkönsä jokin ominaispiirre, joka tekee siitä vaikean välineen yhteiskunnallisesti kantaa ottaville teoksille, vai löytyykö tämän luonteisten valoteosten harvinaisuudelle kenties muita syitä.

Opinnäytetyön kirjallisessa osiossa avaan lukijalle teoksen suunnittelu- ja toteutusprosesseja. Esittelen lopullisen teoksen luonnetta ja tarkastelen teoksen ja asettamieni tavoitteiden välistä suhdetta. Tärkeänä osana opinnäytetyön kirjallista osiota on kirjoittamani essee, joka käsittelee laajemmin huomioitani valotaiteen luonteen piirteistä. Esseessä avaan valotaiteen historiaa, eri esillepanomuotoja, sen nykyistä luonnetta ja omia taiteellisia lähtökohtiani valotaiteen tekemiselle. Pohdin myös, kuinka valotaide muotona ja ilmiönä vastaa tarpeisiini tuoda esille omia eettisiä ja poliittisia näkemyksiäni maailmasta.

OSA 1: JOHDATUS VALOON

Tämän esseen tavoitteena on selvittää yhteiskunnallisesti kantaa ottavien valotaideteosten määrällistä ja laadullista tilannetta valotaiteen laajimman ja yleisörikkaimman esillepanomuodon, eli valotaidefestivaalien ohjelmistossa. Tutkielma on rajattu tarkastelemaan valotaidefestivaaleja, sillä niiden yleisöpohja on laajin ja toiminta kansainvälisesti monipuolisinta. Tutkielma sivuaa myös muita valotaiteen esillepanomuotoja.

Keskityn pääasiassa tarkastelemaan suomalaisia valotaidetapahtumia, mutta esitän huomioita myös muutamista eurooppalaisista valotaidefestivaaleista, joilla olen vierailut. Valoteosten yleisluonne on hyvin saman kaltainen niin Suomessa kuin muualla Euroopassakin. Euroopan ulkopuolisesta valotaidekentästä minulla ei ole omakohtaista kokemusta, joten rajaan sen tarkastelun ulkopuolelle.

Ennakko-oletuksenani on, että valotaide vain harvoin pyrkii herättämään yhteiskunnallista keskustelua ja tällaiset teokset ovat valotaidefestivaalien ohjelmistossa enemmän poikkeus kuin sääntö. Pääasiassa valotaide keskittyy olemaan esteettisesti miellyttävää, joskus jopa hauskasti oivaltavaa, mutta vain harvoin tiukasti kantaa ottavaa. Useimmiten teoksista tuntuu puuttuvan väite. Ne keskittyvät havainnon esittelemiseen, eivätkä pyri haastamaan kokijan ajattelumaailmaa.

Esittelen yksittäisiä teoksia ja valikoitujen valotaidefestivaalien ohjelmistoja osoittaakseni ilmiön olemassaolon. Kategorisoin teokset taulukkoon (Liite 1) osoittaakseni yhteiskunnallisesti kriittisten teosten määrällisen suhteen muihin teoksiin. Esittelen myös perustelut taulukointia varten muodostamilleni kategorioille ja perustelen kategorisoinnin tarpeellisuuden.

Pohdin tämän ilmiön taustoja niin historiallisesta, kuin rahoituksellisesta näkökulmasta. Esittelen myös muita mahdollisia syitä valotaiteen turvallisuushakuiselle luonteelle.

Taiteen tehtävä ja tarkoitus

Kysymys taiteen tehtävistä ja tarkoituksista on tietenkin yhtä paradoksaali, kuin ajatus jumalan olemisen tai olemattomuuden todistamisesta tieteen keinoin. Taiteen olemassaolosta ei tosin sentään tarvitse väitellä paatuneimmankaan perussuomalaisen kanssa. Taiteen tehtävät ovat vahvasti kontekstista riippuvia. Niinpä vastauskin on aina täysin subjektiivinen. Yhtä aikaa päteviä vastauksia voivat olla niin matkailun edistäminen, terapiaväylän tarjoaminen, kuin kansallisidentiteetin kehittäminenkin. Ehkä koenkin tämän kysymyksen esittämisen tarpeelliseksi lähinnä omien taiteen tekemisen motiivien ja arvojen määrittelymiseksi.

Kirjassaan *Taiteen välttämättömyydestä* Jaana Venkula kuvailee taiteen roolia seuraavasti:

”Ihminen on loputtomasti asioita ja omaa mieltään järjestelevä olio. Kaikella pitää olla ”oikea paikka”. Taiteella, tieteellä ja etiikalla on kullakin oma erilainen tehtävänsä jatkuvassa asioiden oikean paikan hakemisessa. Tiede auttaa löytämään syiden ja seurausten järjestystä. Etiikan avulla erottelemme sen, mikä on oikein ja parasta. Taide johdattaa harmonisten suhteiden oivaltamiseen: kauneudessa asiat ovat oikealla mutta rumuudessa väärällä paikalla.” (Venkula 2003 , 12.)

Kauneutta, oikeaa, rumuutta ja väärää ei tietenkään pidä tässä lukea arvottavina määreinä, vaan ne toimivat vain kuvailevina sanoina. Jyri Vuorinen esittää kirjassaan *Esteettinen taidemääritelmä*, ettei perinteisesti kauneuteen liitettävän esteettisyyden määritelmää tule rajoittaa vain *”ihanteelliseen tai ulkoisen olemuksen miellyttävyyteen”* (Vuorinen 1995, 96). Venkula jatkaa todeten sekä taiteen tekemisen että kokemisen olevan samantarvoisia toimintoja. Taide keskittyy nimenomaan asioiden keskinäisten suhteiden tarkasteluun. Tästä voisi ehkä vetää johtopäätöksen, että taiteelle itselleenkin pitäisi rakentua suhde ympärillään oleviin asioihin ja ilmiöihin.

Hieman käytännönläheisemmin Venkula luonnehtii taiteen ja yhteiskunnan välistä vuorovaikutusta:

”Kun ihmisessä vahvistuu kyky ymmärtää erilaisuutta ja tulkita samanlaisia ilmiöitä toisistaan poikkeavin tavoin, kehittyvät mielestäni myös suvaitsevuus ja erilaisuuden kunnioittaminen. Yhteiskunnallisessa mielessä nämä taas ovat vastakohtia esimerkiksi rasismille ja monokulttuurisuudelle, aikamme kahdelle globaalisti merkittävälle eriarvoisuuden ilmentymälle.” (Venkula 2003, 56)

Teemu Mäki puolestaan kirjoittaa taiteen yhteiskunnallisesta roolista seuraavasti:

”Jos taide on vain viihdettä, ajanvietettä ja koristelua, sen ei tarvitse olla riippumatonta. Taiteen tärkein tehtävä on kuitenkin olla filosofista, poliittista ja yhteiskunnallista pohdiskelua.” (Mäki, 2009, 69)

Itse tulkitSEN Mäen kuvaileman pohdiskelun vahvasti kollektiivisena toimenpiteenä – keskusteluna. Toisaalta aina kun syntyy keskustelua, on se myös poliittista ja yhteiskunnallista. Mäki johdattelee lukijan samalla mielenkiintoiselle aihealueelle avatessaan keskustelua taiteen riippumattomuudesta. Voiko taidetta koskaan irrottaa ympäristöstään niin, että se olisi täysin riippumatonta?

Taiteen yhteiskunnallista ja poliittista roolia voidaan tarkastella kahdella eri tasolla. Heikki Kujansivu kirjoittaa artikkelissaan *Badiou, Rancièrè ja kuvataiteen poliittisuus* seuraavasti: *”Kaikki taide on poliittista. Tämä pitää paikkansa siitä yksinkertaisesta syystä, että taide esiintyy aina osana yhteiskuntaa.”* (Kujansivu 2007, 27.) Laajimmillaan tarkasteltuna jokainen taideteos jo pelkästään esillä olollaan osallistuu yhteiskunnalliseen keskusteluun. Myös esimerkiksi museoiden tai taidetapahtumien olemassa olominen on yhteiskuntapoliittinen väite. Kujansivu kokoo yhteen Jacques Rancièren ja Alain Badioun näkemyksiä kirjoittamalla, että taide voi toimia poliittisesti *”... haastamalla nähtävissä olevan yhteisyyden ja näyttäen*

uuden tavan nähdä asiat”. (Kujansivu 2007, 31.) Tämän näkemyksen mukaan esimerkiksi valotaidefestivaalit kokonaisuutena ovat ympäristöä ja ihmisten toimintaa uudella tavalla näyttävä ja sitä kautta yhteiskuntapoliittinen toimija.

Taiteen olemassaolon ja yleisluonteen tarkastelun rajallisuutta Kujansivu kuitenkin kommentoi toteamalla, että *”Taiteen ja muun yhteiskunnan suhteisiin kohdistuva tutkiva katse jättää kuitenkin ulkopuolelleen kysymyksen siitä, mitä on itse taiteen tai yksittäisen teoksen poliittisuus.”* (Kujansivu 2007, 27.) Artikkelin päätteeksi Kujansivu toteaa, että vaikka taideteos sijoittuukin taidepoliittiseen kontekstiin, ei *”...poliittista taidetta ole ilman taiteen aktiivista osallistumista (suhdetta) poliittiseen suhteeseen.”* (Kujansivu 2007, 31-32.) Pelkästään esimerkiksi valotaideteoksen asettuminen yhteiskuntapoliittiseen kontekstiin – esimerkiksi valotaidefestivaaliin – ei siis tee teoksesta itsessään automaattisesti poliittista.

Valotaiteen lyhyt historia

Jos Platonin luolavertausta ei lasketa, niin ehkäpä vanhimmaksi tunnetuksi valotaiteeksi voidaan laskea harkituimmat arkkitehtuurin ja luonnonvalon yhteenliittymät, kuten esimerkiksi kirkkojen värilasi-ikkunat ja niiden läpi lankeava auringonvalo. Nykymuotoinen valotaide on kuitenkin ollut mahdollista vasta keinovalon, tai oikeastaan sähkövalon yleistymisen myötä. Ensimmäisiä valotaiteellisia kokeiluja tehtiin konstruktivistien ja bauhausilaisten keskuudessa 1920-luvulla. Valotaidetta on siis nykymittapuulla ollut olemassa vain noin sata vuotta. Toisaalta tässä ajassa siitä on kehittynyt julkisen taiteen keskuudessa hyvin vakiintunut ja suosittu taidemuoto. Maailmalla valotaiteen popularisoituminen ajoittuu 1960-70 – luvuille Dan Flavinin, James Turrellin ja Robert Irwinin kaltaisten taiteilijoiden myötä. Samalla valotaide päätyi esimerkiksi minimalismin ja videotaiteen vanavedessä gallerioihin esille. 1970-luvulla valotaiteen pioneerityötä Suomessa teki muun muassa Annikki Luukela, mutta taidemuoto nousi Suomessa suuren yleisön tietämykseen vasta 1990 ja 2000 – luvuilla. Taidemuotona se on siis verrattain nuori.

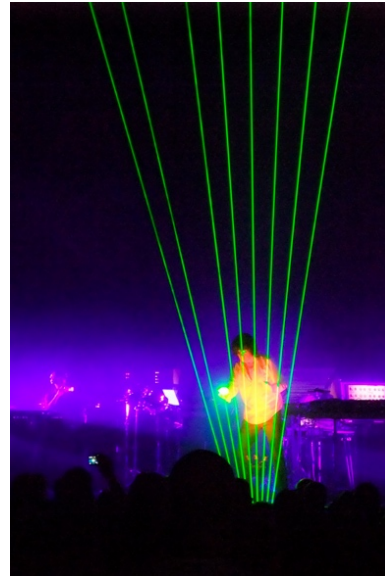

Kuva 1. Robert Irwinin valoa ja arkkitehtuuria yhdistelevä Scrim Veil—Black Rectangle—Natural Light –teos vuodelta 1977

Yksi valotaiteen varhainen ilmenemismuoto on ollut esitysmuotoiset ääntä ja valoa yhdistelevät teokset. Varhaisimpia kokeiluja olivat 1700-luvun kuluessa kehitellyt erilaiset väri- ja valourut (*Ocular Harpsicord*, *Colour Organ*, *Clavilux*). Nämä johtivat myös valoa ja ääntä erillisinä medioina yhdisteleviin teoksiin. Tätä taidemuotoa alettiin kutsua audiovisuaaliseksi taiteeksi. Myös suomalaisten valotaiteen edelläkävijöiden repertuaariin kuuluivat äänivaloteokset. Tästä esimerkkinä Ekku Peltomäen *Finlandia* –teos 1980-luvun lopulta. Samantyyppisiä piirteitä on edelleen nähtävissä esimerkiksi valofestivaaleilla esitettävissä suurissa julkisivuvideoteoksissa. Raja tällaisten valoa ja ääntä yhdistelevien esitysluonteisten teosten ja esimerkiksi kevyen musiikin konserttivalaistusten välillä on häilyvä. Tämä historia on varmasti osaltaan vaikuttanut yleiseen mielikuvaan valotaiteen helposti lähestyttävyydestä, tai jopa viihteellisyydestä.

Kuva 2. Historiallinen valourku

Kuva 3. Nykyaikainen valourku "laser harppu"

Lyhyt ja nopeasti kehittyvä historia voidaan nähdä sekä vahvuutena että haasteena. Valotaide elää vielä eräänlaista uutuuden viehätyksen aikakautta – kuherruskuukautta. Se on sekä tekijöille että yleisölle tuntematon ja kartoittamaton alue. Tätä uutuuden mielikuvaa on entisestään vahvistanut valaistusteknologian nopea kehitys ja uusien teknisten ratkaisujen popularisoituminen. Led-valon yleistyminen on ollut valotaiteelle samanlainen uusien mahdollisuuksien avaava murros kuin muullekin valaistusalalle. Valaistusteknologian kehitys on niin nopeaa, että kaikkien jo olemassa olevien tekniikoiden mahdollisuuksia ei ehditä tutkia, kun uudet ratkaisut nousevat jo muotiin. Öljyväreillä on maalattu jo satoja vuosia ja pelkästään öljymaalien värintoistollisten ominaisuuksien esittely ei riitä teoksen sisällöksi. Valotaidefestivaaleilla voi sen sijaan edelleen nähdä teoksia, joissa ei ole muuta tavoitetta kuin RGB-väriLED-tekniikan ihastelu. Led-tekniikan käytön mainitseminen onkin yhä kovin suosittua teosten esittelyteksteissä.

OSA 2: VALOTAIDE NYT

Valotaiteen foorumit ja niiden luonne-erot

Valotaiteen foorumit – esillepanoalustat – jaottelen kolmeen kategoriaan: galleria- ja museonäyttelyt, lyhytkestoiset tapahtumaluonteiset festivaalit, sekä pysyvät tai pitkäkestoiset (pääasiassa julkiset) teokset.

Galleriat ja museot ovat alustana melko vakaita ja näin mahdollistavat hyvin kantaa ottavan taiteen esittelemisen. Valotaidetta esitellään myös näyttelyissä tänä päivänä ilahduttavan paljon. Tälläkin hetkellä valotaidetta pääsee tarkastelemaan muun muassa Kiasman ja Taidehallin näyttelyissä. Espoon modernin taiteen museo sai juuri kokoelmiinsa Olafur Eliassonin teoksen *Pentagonal mirror tunnel* ja esittelee näyttelyssään muitakin hänen teoksiaan. Museot kuitenkin vain harvoin rakentavat kokonaan valotaiteeseen perustuvia näyttelyitä. Esillä on yleensä vain joitakin yksittäisiä taiteilijan repertuaarista löytyviä valotaiteeksi laskettavia teoksia. Gallerioille provokatiivisten teosten esittämisestä voi olla suurtakin hyötyä. Laajaa mediahuomiota keräävät teokset ovat eduksi, sillä ne herättävät kävijöiden kiinnostuksen ja toimivat ilmaisena markkinointina koko näyttelylle ja näyttelytilalle. Samaa tarkoitusta toteuttavat myös jossain määrin valotaide uutuuden viehätöksellään. Nykyaiteen museoiden yleisö on lähtökohtaisesti hyvin valmistautunut ottamaan vastaan yhteiskunnallisesti keskustelevia ja kokijaa haastavia teoksia ja siksi museoihin on suhteellisen helppo tuoda esille provokatiivista taidetta. Gallerioiden ja museoiden ongelmana on kuitenkin verrattain suppea ja homogeeninen yleisöpohja. Valtaosa kävijöistä koostuu tottuneista taiteen kuluttajista.

Lyhytkestoiset valotapahtumat – valotaidefestivaalit – tavoittavat lyhyessä ajassa suuria heterogeenisiä yleisöjä. Tapahtumat ovat ilmaisia ja esimerkiksi Lux Helsinki on kerännyt parina viime vuotena yli 500 000 kävijää. Monet kansainväliset valotaidefestivaalit keräävät vielä merkittävästi suurempia yleisömääriä. Myös muut kaupungit, kuten Jyväskylä, Joensuu, Oulu ja tuoreimpana tulokkaana Kuusamo ovat kunnostautuneet valotapahtumien järjestäjänä (Jyväskylän kaupunki 2017, Ylen verkkosivut

2013, Oulun kaupunki 2017 & Rukan verkkosivut 2017). Vastaavanlaisia tapahtumia löytyy lukuisia ympäri Eurooppaa ja maailmaa. Nimenomaan kaupungit toimivatkin yleensä tapahtumien maksumiehinä ja järjestäjinä, jolloin niistä muodostuu tärkeitä matkailun ja myynnin edistämistapahtumia. Tapahtumat sijoittuvat usein sesonkien ulkopuoliselle ajalle, jolloin ihmiset eivät luontaisesti ole liikkeellä ja kuluttamassa rahaa. Festivaalien tärkeimmäksi piirteeksi nostan sen, että yhdellä käyntikerralla on nähtävissä ja koettavissa lukuisia – usein kymmeniä – valoteoksia. Tämä yhdistettynä monipuoliseen ja suureen yleisöön luo laajan potentiaalin taiteen tekijöiden ja kokijoiden välisen dialogin syntymiselle. Festivaalien teosrunsaus on samalla niiden suurin heikkous. Yhden illan aikana ulkotilassa kierrettävä reitti ei anna oikeutta sellaisille valoteoksille, joiden vaikuttavuus perustuu esimerkiksi intiimiin kestolliseen kokemukseen. Syksyn tai talven kylmiin ja sateisiin iltoihin sijoittuva valotaidefestivaali johtaa valitettavasti melko nopeatempoiseen teosten katseluun, eikä teosten äärelle pysähtyä kokemaan ja ajattelemaan yhtä helposti kuin museoissa. Tähän tasapainottavana poikkeuksena toimivat Lux Innin kaltaiset festivaaliluonteiset sisänäyttelyt.

Havaintojeni mukaan viimeisen viidentoista vuoden aikana valotaiteen osuus myös julkisissa taidehankkeissa pysyvinä teoksina on kasvanut. Voidaan puhua jopa trendistä. Pysyviin valotaideteoksiin liittyy piirteitä, jotka erottavat ne lyhytkestoisista teoksista. Teosten hankkiminen liittyy monesti uudis- ja korjausrakentamisen yhteydessä toteutettavan prosenttitaitteen hankkeisiin. Helsingissä on ollut jo 2000-luvun alusta laajojakin rakennushankkeita, joiden yhteydessä on tuotettu tilaustyönä uusia pysyviä valotaideteoksia. Tälläkin hetkellä kehitteillä oleva Kruunuvuorenrannan alue on brändätty valon kaupunginosaksi. Uusia pysyviä valoteoksia putkahtelee melko säännöllisesti myös muualle ympäri Suomea. Pysyvien teosten toivotaan yleensä selviävän hyvin minimaalisella huollolla ja ylläpidolla ja niiden tulee olla ilkeivallan kestäviä ja selvitä ilman erillistä vartiointia. Nämä ehdot vaikuttavat paljon siihen, millaisia teokset ovat. Valtaosa esimerkiksi valofestivaalien ohjelmistoon valituista töistä ei soveltuisi pysyviksi teoksiksi.

Valotaidefestivaalien valitseminen tarkastelualustaksi

Valotaiteen rajausta tämän esseen kontekstista poikkeaa yleisemmästä määritelmästä. Valotaiteen laajimpana mahdollisena määritelmänä – siis eräänlaisena pienimpänä yhteisenä nimittäjänä – voidaan pitää valon toimimista teoksen pääelementtinä. Tämä luonnehdinta kattaa teoksia aina vuosisatojen takaa kirkkojen värilasimaalauksista nykyaikaisiin interaktiivisiin projisointiteoksiin. Tässä tutkielmassa keskityn tarkastelemaan valotaidefestivaalien ohjelmistoon valittuja teoksia, joten teen yksinkertaistetun päätöksen kutsua valotaiteeksi kaikkia niitä teoksia, jotka ovat tai voivat olla esillä valotaidefestivaaleilla. Rajaan tarkastelun ulkopuolelle galleriaympäristön ja pysyvät julkiset teokset. Tämä valotaiteen genren rajausta saattaa siis ottaa sisälleen myös esimerkiksi videotaideteoksia ja kuvataiteellisia installaatioita, mutta katson otantana olevien valotaidefestivaalien kuratoinnin huolehtivan siitä, että nämä teokset istuvat myös valotaiteen laajaan määritelmään.

Tästä eteenpäin keskityn tarkastelemaan vain valotaidefestivaaleilla Suomessa ja Euroopassa näkemiäni teoksia. Valotaidefestivaaleilla on suurin potentiaali suhteessa kysymykseeni valotaiteen yhteiskunnallisuudesta. Valotaidetapahtumat ovat pääasiassa ilmaisia, joten ne tavoittavat laajoja kansanryhmiä esimerkiksi sosiaalisista tai poliittisista taustoista riippumatta. Näiden tapahtumien lyhytkestoisuus mahdollistaa vahvasti ajassa ja sosiaalisessa ympäristössä kiinni olevat teokset. Merkittävä osuus monien festivaalien ohjelmistosta koostuu uusista tilausteoksista. Esimerkiksi pysyvää teosta suunnitellessa tulee huomioida paljon tarkemmin sosiaalisen ja poliittisen ympäristön kehittyminen teoksen elinkaaren kuluessa. Festivaalien lyhytkestoisuus auttaa myös kiinnittämään yleisön ja erityisesti median huomion tiivistetysti tapahtuman ja teosten ympärille. Valotaideteokset ja taidemuoto yleisemmin nousevat taidetta laaja-alaisesti tuntevan yleisön marginaalista laajojen joukkojen puheen aiheeksi.

Valotaiteen odotushorisontti

Taiteen eri genreille asetetaan hyvin erilaisia vaatimuksia. Jopa genren sisällä alakategorioissa on selkeitä eroja. Esimerkiksi teatterin yläotsikon alla on täysin hyväksyttyä, että kesäteatterin musiikki-ilottelut keskittyvät tilannekomiikalla huvitteluun, kun taas Kansallisteatterin suuren näyttämön teoksissa tulee olla syviä teemallisia kerroksia ja uskottavaa psykologista draamaa. Rap-musiikilta odotetaan joko kärkeviä kannanottoja yhteiskunnallisiin aiheisiin, tai hedonistisen elämäntavan ihannointia. Baletilta odotetaan virtuoottista kehon hallintaa ja virtaavan sulavaa ja harmoonista liikeilmaisua. Kuka nämä odotukset, tai jopa vaatimukset, oikeastaan asettaa? Syntyvätkö ne yleisöstä vai tekijöiden keskuudesta? Entä millaisia toiveita on rahoittajilla; kaupungeilla, museoilla, sponsoreilla?

Onko valotaiteelle olemassa odotushorisontti? Millaisia ovat valotaidetapahtumien järjestäjien ja yleisön odotukset? Toteuttavatko valotaiteilijat kehäpäätelmää vastaamalla näihin odotuksiin?

Monet kansainvälisistä valotaidefestivaaleista ovat kehittyneet paikalliseen kansanperinnetapahtuman ympärille. Esimerkiksi Ranskan Lyonissa järjestettävä *Fête des Lumières – Valon juhla* – on jatkoa suojeluspyhimyksen kunniaksi järjestetyille kynttilätapahtumalle. Juhlan historia ulottuu aina 1600-luvulle asti. On siis hyvin ymmärrettävää, että tapahtuman luonteeseen ja ilmapiiriin historia vaikuttaa edelleen. Nykyään se kuuluu maailman suurimpien valofestivaalien joukkoon useiden miljoonien kävijöiden yleisömäärillä. Nykymuotoinen valotaide on kuitenkin tämän tapahtuman historian pitkässä jatkumossa hyvin tuore lisä. Vaikka tapahtuma onkin nykyään jossain määrin kansainvälistynyt, sen luonnetta määrittää edelleen vahvasti paikallisten asukkaiden ylläpitämät traditiot. Festivaalin ohjelmistoon on hyvin vaikeaa luontevasti istuttaa poliittisesti voimakkaasti latautuneita teoksia. Tällainen tuntuisi sotivan tapahtuman yhteisöllistä historiaa vastaan.

On kuitenkin olemassa myös valotaiteen lähtökohdista aluille pantuja tapahtumia. Tällaisista hyvänä esimerkkinä toimii Lux Helsinki, joka on osana

jatkumoa vuodesta 1995 alkaen Helsingissä eri nimillä järjestettyihin valotaidefestivaaleihin. Tällaisten tapahtumien luonne ei ole enää sidottu kansanperinteen asettamiin reunaehtoihin. Täysin vapaita taiteen temmellyskenttiä nämäkään festivaalit eivät ole. Tapahtuman järjestäjinä kaupungeilla on täysi vapaus päättää festivaalin jatkosta. Paikallista poliittista toimintaa kriittisesti tarkastelevaa julkisrahoitteista tapahtumaa ei siis ole mahdollista järjestää – ainakaan pitkäjänteisenä tapahtumien jatkumona.

Valotaidefestivaaleilla on vakiintunut maine iloisena koko perheen tapahtumana, jossa viihtyvät kaikki vauvasta vaariin. Tätä mainetta myös pidetään yllä järjestäjien toimesta. *”Lux Helsinki on ennen kaikkea sosiaalinen ulkoilutapahtuma, jossa voi tutustua rakkaaseen pääkaupunkiimme valotaiteen johdattamana. Tapahtumaan tullaan yhdessä perheen ja ystävien kanssa, ja se synnyttää positiivisia muistoja...”*, toteaa Lux Helsingin taiteellinen johtaja Ilkka Paloniemi tapahtuman nettisivuilla (Lux Helsinki 2017). Tapahtumat tähtäävät mahdollisimman laajaan yleisöpohjaan ja teosten tulee olla sellaisia, että lapsetkin jaksavat niitä ihailla. Tapahtuman yleisölle on siis vakiintunut hyvin selkeä käsitys tapahtuman luonteesta, jossa teosten joukosta löytyy jokaiselle jotain. Tähän käsitykseen ei sisälly odotuksia esimerkiksi poliittisista tai yhteiskunnallisista kannanotoista. Yleisön suhtautuminen tällaisiin teoksiin ei välttämättä olisi negatiivista, mutta ei sellaisille ole kävijöiden näkökulmasta myöskään tarvetta. Nykyiset odotukset tyydyttyvät nykyisellä teosohjelmistolla.

Turvallinen ja provokatiivinen taide

Tätä esseetä varten jaottelen taideteokset kahteen kategoriseen ääripäähän: turvalliseen ja epäturvalliseen eli provokatiiviseen taiteeseen.

Provokatiivisiksi kuvaan sellaisia teoksia, jotka pyrkivät herättämään mielipiteitä teoksen sisällön ja sen esittämän arvomaailman puolesta tai vastaan. Teos sisältää siis jonkin väitteen, johon taitelija toivoo kokijan muodostavan tietoisien subjektiivisen suhteen. Tällaiset teokset ottavat suorasti sisältönsä tai esillepanonsa kautta kantaa poliittisiin tai eettisiin kysymyksiin. Teosten intentio voi olla esimerkiksi tiedon esille tuominen,

yleisen mielipideilmapiirin muuttaminen, tai laajemmin hahmotettuna keskustelun herättäminen aiheen ympärille.

Provokatiivisuudella en tässä yhteydessä tarkoita pelkästään vastareaktioita herättävää tapahtumaa, vaikka sellaisena termi yleensä käsitetään. Katson myös voimakkaiden samanmielisten reaktioiden olevan provosoitumista. En aseta skandaalin synnyttämistä ehdoksi teon provokatiivisuudelle. Toki skandaali voi tuottaa laajaa näkyvyyttä ja siten palvella teoksen intentioita, mutta se voi myös kiinnittää huomion väärin kohtiin suhteessa taiteilijan tavoitteisiin. Teoksen provokatiivisuus määrittyy siis yksilötasolla.

Turvalliseksi taiteeksi luokittelen sellaiset teokset, jotka joko suoraan pyrkivät esiintymään viihdykkeenä, tai ovat esimerkiksi estetiikan tai aistihavaintojen tutkielmia. Turvallisena taiteena näyttäytyvät myös muodoltaan hyvin abstraktit teokset, sillä niihin mahdollisesti istutettu yhteiskunnallinen sanoma jää liian yleiselle tasolle herättääkseen keskustelua laajemmissa yleisöissä. Lähtökohtaisesti turvalliset teokset eivät siis sisällä väitettä, joka voisi synnyttää kokijassa vastaväitteen, tai voimakkaan samaistumisen teoksen käsittelemiin aiheisiin. Nimitän tällaisia teoksia turvallisiksi siksi, koska ne eivät aiheuta tapahtuman järjestäjälle, eli teosten esille asettajalle riskiä oman poliittisen, tai yhteiskunnallisen aseman muuttumisesta.

Millaisia vihjeitä teosten riskittömyydestä voi sitten valotaidetapahtumien kävijä saada? Yksi keino on katsoa hieman teoksen ohi ja tarkastella mahdollisesti sen yhteydessä olevaa esittelytekstiä. Usein valoteosten esittelytekstit keskittyvät lähinnä kuvailemaan teoksen materiaaleja ja toteutustapoja.

”Jos reitin aloittaa Rautatientorin suunnalta, Candy Housea ei voi olla huomaamatta. Lux Helsinkiä varten toteutettava teos kuorruttaa Ateneumin julkisivun voimakkailla väriyhdistelmillä ja toivottaa yleisön tervetulleeksi Lux Helsinkiin. Iloinen ja näyttävä teos on toteutettu energiatehokkaasti led-valonlähteillä.”

Sun Effects: Candy House –teoksen esittelyteksti 2016. (Lux Helsinki 2016.)

Toki ilon ja positiivisen elämänasenteen ylistäminenkin kuvastaa taiteilijan arvovalintoja, mutta tällaiselle sanomalle on harvoin tarvetta esittää vastaväitettä. Tästä seuraa se, ettei teoksen ja kokijan välille synny dialogista suhdetta.

Millaisilla kriteereillä teos voi päästä provokatiivisten teosten kategoriaan? Pieni osa teoksista ovat niin sanottuja selkeitä tapauksia. Tällöin taiteilija on joko selkeästi sanallistanut tavoitteellisuuden, tai sitten teos sisältää niin ikonista ja yleissivistykseen perustuvaa kuvastoa, että sen merkitykset eivät jää epäselviksi. Toisaalta myös turvallisista taideteoksista löytyy yksilöitä, jotka on helppo kategorisoida. Näiden ääripäiden väliin jää kuitenkin aina joukko teoksia, joiden luokittelu muuttuu niin subjektiiviseksi, että tarkastelun mielekkyys on uhattuna. Tällaisten teosten luokittelun yhtenä keinona voi kuitenkin toimia poissulkeva metodi. Mikäli teos ei sovi edellä mainitun turvallisen taiteen määritelmään, niin sen voidaan olettaa ainakin lähestyvän provokatiivisuutta.

Aion tässä tutkielmassa käyttää näitä edellä mainittuja kärjistyksiä voidakseni luokitella teoksia riittävän mekaanisesti. Kuten taiteen määrittelemineen, on taideteosten teesien ja motiivien määrittelemineen hyvin subjektiivinen prosessi. Poikkeuksena ovat sellaiset teokset, joissa taiteilija on itse esimerkiksi esittelytekstin kautta tuonut esille intentioitaan. Voimakkaasti polarisoitunut luokittelu on kuitenkin tarpeen, jotta tutkielman esittelemät ydinhavainnot välittyvät riittävän selkeinä. Luokittelua ei pidä kokea teoksia arvottavana välineenä. Lukijan ja valotaiteen kokijan vastuulle jätän oman mitta-asteikon muodostamisen.

Lux ennen ja nyt – poimintoja ohjelmistosta

Liitteeseen 1 olen karkeasti taulukoinut eri valotaidefestivaalien teoksia. Taulukon alussa on Lux Helsingin ohjelmistoa viideltä edeltävältä vuodelta. Lisäksi kansainvälisen vertailukohdan saamiseksi olen taulukoinut teokset vuonna 2013 Saksan Lüdensheidissa järjestetystä Lichttrouten –festivaalista, sekä vuonna 2017 Espanjan Barcelonassa järjestetystä Llum BCN –festivaalista. Kaikki tilastossa olevat teokset olen itse henkilökohtaisesti

nähty ja kokenut, lukuun ottamatta yhtä myöhemmin tarkennettavaa Llum BCN –festivaalilla esillä ollutta teosta. Lux Helsingin viiden vuoden aikaikkunaan mahtuu teoksia kahden eri taiteellisen johtajan ajalta (Uimonen 2013-14, Paloniemi 2015-2017). Kategorioiden luonnetta ja tarkoitusta on selvitetty tarkemmin edellisessä kappaleessa.

Lux Helsingin teoksia on viideltä vuodelta yhteensä 116 kappaletta, joista 101 turvallisten teosten kategoriassa, 7 provokatiivisten teosten kategoriassa ja 8 näiden väliin sijoittuvassa potentiaalisten teosten kategoriassa. Taulukoinnin subjektiivisuudesta johtuen osan teoksista voidaan tilanteesta ja tarkastelijasta riippuen katsoa kuuluvan johonkin toiseen kategoriaan. Tämä on kuitenkin ydinhuomion kannalta epärelevanttia, sillä taulukosta muodostettavat suuntaa-antavat prosenttiluvut ovat murskaavia: turvallisia teoksia on kokonaismäärästä 87 prosenttia. Jäljelle jäävästä osuudesta noin puolet kuuluu potentiaaliin teoksiin ja vain noin kuusi prosenttia teoksista on tulkittavissa provokatiivisina.

Vaikka yhteiskunnallisesti kantaa ottavat teokset ovatkin harvassa, niitä silti löytyy teosten joukosta muutamia Lux Helsingin ohjelmistosta vuosien varrelta. Esimerkiksi Ville Mäkelän *Vladimir* oli esillä vuosina 2014 ja 2015, LDC Helsingin *Anonymous* 2015, Lucas Maassenin ja Woody Venemanin & Hannibalin: *The Singing Building* 2017 ja tietenkin oma teokseni *Maailma jossa elämme* 2016.

Kuva 4. Vladimir – Ville Mäkelä

Kaikki edellä mainitut eri Lux Helsinki –festivaalien teokset liikkuvat kuitenkin edelleen niin turvallisella alueella, ettei tapahtuman järjestäjä, tai mikään muukaan poliittinen taho ole kokenut tarpeelliseksi rajoittaa teosten ilmaisun vapautta. Kaukana ollaan siis vaikkapa Teemu Mäen kissantappoteoksen aiheuttamasta taidekentän kuhinasta. Myöskään media ei ole osoittanut erityistä kiinnostusta edellä luetelluista teoksista. Tähän pienehkönä piristävänä poikkeuksena Mäkelän *Vladimir* –teoksen herättämä mielenkiinto muun muassa virolaisissa medioissa. Teoksessa sateenkaarilipun päälle heijastettiin Venäjän presidentin Vladimir Putinin siluetti. Putinin johtama seksuaalivähemmistöjen asemaa sortava politiikka oli juuri ollut näkyvästi esillä useiden maiden medioissa. ”*Teos on vastalause Venäjän politiikan aatteita vastaan*”, todetaan suorasti teoksen esittelytekstissä (Lux Helsinki 2015).

Jos provokatiiviset teokset ovatkin harvassa Lux Helsingin ohjelmistossa, niin vielä heikompi tilanne on muilla otannassa olevilla eurooppalaisilla festivaaleilla. Listaamani saksalaisen Lichttroutenin 2013 ja

espanjalaisen Llum BCN 2017 –festivaalin ohjelmistoista löytyi yhteensä vain kaksi provokatiiviseksi laskettavaa teosta. Näistäkin toinen teos osoittautui liian suureksi poliittiseksi riskiksi ja joutui sensuurin kohteeksi festivaalin ensimmäisen illan jälkeen. Avaan tätä tarkemmin seuraavassa alaluvussa.

Sensuuri iski Barcelonassa

Vuonna 2017 Barcelonan kaupungin järjestämässä Llum BCN – valotapahtumassa tapahtui mielenkiintoinen taidepoliittinen selkkaus. Eräs kolmipäiväisen tapahtuman ensimmäisenä iltana esillä olleista teoksista päätettiin poistaa ohjelmistosta lopputapahtuman ajaksi. Saavuin paikalle vasta toisena iltana, joten en ehtinyt nähdä teosta, mutta teoskuva ja tekijätiedot olivat nähtävissä painetuissa ohjelmistolehtisissä. Teospaikalle ei jätetty mitään informaatiota teoksesta, tai sen peruuntumisesta, vaan työ oli kaikessa hiljaisuudessa häivytetty pois.

Tiedustelimme syitä teoksen poistamiselle tapahtuman järjestäjän, eli Barcelonan kaupungin kulttuuriosaston, edustajalta. Kataloniassa on jo pitkään kehitelty erilaisia erkautumissuunnitelmia isäntämaastaan Espanjasta. Nämä suunnitelmat ovat olleet tulenarkoja puheenaiheita politiikassa jo pitkään ja viime vuosina Espanjan ja Katalonian välillä on kiistelty oikeudessa asti muun muassa irtautumista koskevan neuvoa antavan kansanäänestyksen järjestämisestä. Sensuurin kohteeksi joutunut performatiivinen teos tapahtui kansalaisille tärkeän ja arvolatautuneen muistomerkin ympäristössä ja teoksen pelättiin provosoivan Katalonian radikaaleja separatisteja spontaaniin liikehdintään. Ulkopuolisena vierailijana on vaikeaa arvioida, oliko teoksen poistamisen tärkeimpänä syynä kansalaisten turvallisuuden varmistaminen, vai tapahtuman järjestäjien poliittisen aseman turvaaminen.

Tämä on ensimmäinen kerta, kun törmään sensuuriin valotaidekontekstissa. Tämäkin tapaus paljastui meille vain siksi, että peruuntunut teos oli jo ehtinyt jaossa olevaan painettuun ohjelmistoon. Miksi en ole tällaiseen törmännyt aiemmin? Ehkä liian kuumat teokset onnistutaan

suitsimaan tai karsimaan jo riittävän aikaisin ohjelmistoa työstettäessä. Ehkä tällaisiin kaupungin markkinointitapahtumiin ei uskalleta edes tarjota poliittisia norsunluutorneja horjuttavia teoksia. Tai ehkä valotaiteilijat eivät vain koskaan koe tarpeelliseksi ottaa käsittelyyn poliittisesti riskialttiita aiheita, kun turvallisillakin töillä kauppa käy ja tilauskirjat täyttyvät.

OSA 3: SYITÄ JA SEURAUKSIA

Edellä oleva pohdinta osoittaa valotaiteen turvallisuushakuisen luonteen ilmiön olemassa olon. Millaisia syitä sitten voimme löytää tälle ilmiölle? Vaikka valotaiteen alalla ei tunnu olevan suurta tarvetta kehittää asemaansa ja sisällöllistä ilmaisuaan, on minulle taiteilijana henkilökohtaisesti tärkeää pohtia ilmiön syitä. Teokseni näyttäytyvät aina osana valotaiteen konventioiden jatkumoa ja sitä kautta saavat mahdollisuuden muovata ja kehittää sitä.

Valotaiteen nuori ikä?

Millaista sormien läpi katsomista uudet nuoret taidemuodot saavat suhteessa taideteosten sisällöllisiin vaatimuksiin? Viime vuosina Suomeen on rantautunut kova immersiiivisten teatteriesitysten muoti-ilmiö. Valtteri Raekallion Neuromaani –esityksen (2016) ja Teatteri Vapaa Vyöhykkeen 13. TUNTI –esityksen (2017) kritiikeissä on havaittavissa ilmiö, jossa kirjoittajalta puuttuu vastaavanlaiset kokemusreferenssit. Tällöin teosten käsittely jää kuvailevaksi, eikä sisältöä – tai sen puutetta – osata tarkastella.

Mitä sitten voidaan pitää taidemuodolle nuorena ikänä ja miten se vaikuttaa teosten vastaanottoon? Aivan kuin valotaiteen kriittinen tarkastelu ei olisi kymmenien vuosien aikana edennyt yhtään sen pidemmälle kuin immersiiivisen teatterin tarkastelu muutaman vuoden esillä olonsa aikana. Onko kyseessä yleisön ja kriitikoiden kokemuksen tai osaamisen puutteesta?

Valotaide on selkeästi vielä tekemästä murrosta muun nykytaiteen kentälle. Vaikka museoissa esitelläänkin jonkin verran valotaidetta, tuntuu kuitenkin esimerkiksi valotaidefestivaalien ja muiden nykytaidetahtumien ja -instituutioiden välillä olevan edelleen iso kuilu. Nykytaidekentän suunnalta tarkasteltuna valotapahtumat sijoittuvat enemmän viihde- kuin taidekentälle. Kenties niiden festivaalimainen luonne yhdistetään enemmän viihdetapahtumiin, kuten musiikkifestivaaleihin, kuin perinteisiin nykytaiteen hillitympiin esillepanomuotoihin. Toisaalta tätä päätelmää vastaan sotii

esimerkiksi Venetsian biennaali, joka kerää suunnilleen samankokoisia yleisömääriä kuin Lux Helsinki. Tämä tapahtuma tuntuu tapahtumaluontoisesta muodostaan huolimatta vakiinnuttaneen kansainvälisesti arvostetun aseman nykytaiteen kentässä.

Valotaiteella on edelleen riskinä jäädä suuren yleisön näkökulmasta tarkasteltuna muoti-ilmiöksi. Onko valotaidetapahtumien järjestäjien tärkein prioriteetti varmistaa tapahtuman ja sen rahoituksen jatkuvuus? Siinä missä museot instituutioina ovat ehtineet vakiinnuttaa asemansa taidepoliittisen ja poliittis-taiteellisen keskustelun alustoina, on valotaide muun nykytaidekentän nomadina vahvasti alisteista vallitsevan kulttuuripoliittisen ilmapiirin vaihteluille. Niinpä sen tulee varmistaa olemassaolonsa poliittisista muutoksista riippumatta. Tämä tarkoittaa sitä, että samaan aikaan sen pitää olla suututtamatta sen enempää nykyisiä kuin kaikkia mahdollisia tuleviakaan päättäjiä.

Ohjaako rahoitus sisältöjä?

Nuoresta iästään johtuen valotaide joutuu edelleen pyristelemään vakiinnuttaakseen asemaansa niin taiteen tekijöiden kuin rahoittajien silmissä. Valotaidetapahtumat vetävät nykyään jo paikoitellen hyvinkin suuria yleisömääriä, mutta niiden rahoitus on edelleen hyvin kaupallisella pohjalla verrattuna muuhun museoissa ja gallerioissa esitettävään nykytaiteeseen. Valotaidefestivaalit rahoitetaan edelleen kaupunkien matkailu-, viestintä- ja kulttuurirahastoista, sekä yksityisellä sponsorirahalla, eivätkä ne ole vielä päässeet taiteen autonomisen rahoituksen piiriin. Toki museoidenkin rahoituspohjan autonomisuutta voidaan tarkastella kriittisesti, mutta ainakin lähtökohtaisesti tällaisten instituutioiden tehtävän katsotaan yleisesti olevan riippumattoman taiteellisen sisällön esille tuominen. Kaupungeille ja sponsoriyrityksille tällaista vaatimusta ei ole asetettu.

Valotaidefestivaalit ovat lähes poikkeuksetta kaupunkien järjestämiä. Rahoitus muodostuu joko kokonaan kaupungin budjetista, tai osittain kaupungin ja osittain sponsoreiden rahallisesta panoksesta. Millaista vastinetta rahoittajat sijoitukselleen haluavat? Molemmille potentiaalisille

rahoitustahoille tärkeää on varmasti näkyvyys ja positiivinen julkisuus.

Taiteen tukemista on kautta aikain pidetty positiivisena ja hyveellisenä eleenä.

Siinä missä museoiden kävijämääriä nostaa myös suurta huomiota nostattava negatiivinen julkisuus, ei valotaidetapahtumien rahoittajia epämieluisassa valossa oleminen miellytä. Vakiintuneille ja taloudellisesti turvallisella pohjalla oleville instansseille poliittisesti kantaa ottavan taiteen esittelyyn ei siis juurikaan liity riskejä. Niiden rahoitus pohjautuu suorasti ja epäsuorasti rahoitusosuuksien kautta lipputuloihin ja tällöin lisääntynyt kävijämäärä tarkoittaa onnistunutta ohjelmistopolitiikkaa riippumatta teosten sisällöstä. Valotaidefestivaalit ovat lähes poikkeuksetta ilmaistapahtumia ja sitä kautta lipputulojen tuomaa omarahoitusosuutta ja osittaista riippumattomuutta ei muodostu. Toki valotapahtumatkin tavoittelevat suuria kävijämääriä, mutta taloudellisen vipuvarren sijasta tätä hyödynnetään lähinnä henkisen olemassaolon oikeutuksen perusteluna, jolla pyritään turvaamaan tapahtuman jatkuvuutta.

Kaupungeille valofestivaalien tuoma näkyvyys tarkoittaa kasvavaa kävijämääriä sekä kotimaisina että ulkomaisina kävijöinä laskettuna. Turistit – niin paikalliset, kuin kauempaakin tulleet – tuovat aina mukanaan myös rahaa, joka sijoitetaan paikallisiin palveluihin. Esimerkiksi vuonna 2015 japanilaiset turistit käyttivät Suomen vierailullaan rahaa keskimäärin lähes 200 euroa päivässä vierailijaa kohden (Visit Finland 2016).

Kokonaisuudessaan turistien vierailullaan käyttämissä summissa puhutaan Suomessa miljardeista euroista. Matkailua edistävien tapahtumien rooli on siis kaupungeille taloudellisesti merkittävä. Tapahtumat vaikuttavat myös pitempikestoisiin ilmiöihin, kuten muuttoliikehdintään ja yritysten toimipaikkavalintoihin. Molemmat vaikuttavat pitkässä tarkastelussa esimerkiksi verotuloihin, joten kaupungeille festivaalien järjestäminen on pitkäjänteinen taloudellisesti perusteltu sijoitus, jonka on luonnollisesti tarkoitus tuottaa voittoa.

Sponsoreille positiivinen julkisuus mahdollisesti suoraan vauhdittaa tuotteiden tai palveluiden myymistä, tai ainakin on omiaan luomaan positiivista mielikuvaa yrityksen brändistä. Tämäkin voidaan siis hyvin

selkeästi nähdä sijoituksena. Sponsoreiden näkyvyys ja vaikutus teoksen sisältöön voi vaihdella suuresti. Joillakin festivaaleilla sponsorin nimi saattaa päätyä jopa teoksen nimeen. Latvialaisella Staro Riga –valofestivaalilla nähtiin vuonna 2015 LMT Hot air balloon –teos, jossa paikallisen puhelinoperaattorin Latvijas Mobilais Telefonsin mainos kuumailmapallo oli yhtenä teoksena muun valotaiteen joukossa. Joskus sponsorintisopimus saattaa sisältää teoksen sijoittamisen esimerkiksi yrityksen toimipaikan rakennuksen julkisivuun. Pienimmillään kyse voi olla vain yrityksen logosta tapahtuman tiedotusmateriaalissa. Vuoden 2017 Lux Helsingissä taiteilija Maija Louekarin Marimekolle suunnittelema kangaskuosi oli suoraan *Veljekset* –videoteoksen kuvamateriaalina. Tällaisissa tilanteissa sponsorin sijoituksen ja autonomisen taideteoksen välinen raja hämärtyy merkittävästi.

Rahoituspohjalla voidaan siis nähdä olevan vaikutusta sekä tapahtumien, että yksittäisten teosten sisältöihin. Taiteilijan näkökulmasta tämä tilanne vaikuttaa uhkaavalta. *”Taide ei pysty täyttämään kriittistä tehtäväänsä, jos sen rahoitus on välittömän yleisöpalautteen ja sponsorituen varassa. Mitä vaikeampia aiheita taide käsittelee, sitä vaikeampaa sen on saada sponsorirahaa ja välitöntä yleisönsuosiota.”*, toteaa Teemu Mäki taiteen rahoitusta käsittelevässä esseessään (Mäki 2009, 72). Lux Helsingin yleisönsuosiota tarkastellessa voidaan todeta, että Sponsor Insight – tutkimusyrityksen kyselyn mukaan 99 prosenttia kävijöistä piti vuoden 2016 Lux Helsinkiä erittäin tai melko hyvänä tapahtumana (Markkinointi&Mainonta 2016).

Kysyntä vai tarjonta?

Esillä olevien poliittisesti kantaa ottavien valotaideteosten pieni määrä johtuu joko siitä, että tapahtumien ja näyttelyiden järjestäjät eivät halua ottaa niitä ohjelmistoon, tai siitä että taiteilijat eivät yksinkertaisesti vain tee ja tarjoa sellaisia teoksia.

Esimerkiksi Lux Helsingin teoksista noin puolet on uusia tilaustöitä. Myös muissa valotaidetapahtumissa on esillä paljon uusia teoksia. Tapahtumien järjestäjien kuratointityön voi siis jakaa kahteen osaan: osa

teoksista valitaan muilla festivaaleilla nähtyjen teosten ja teoshakuihin lähetettyjen teosehdotusten joukosta. Loput teoksista ovat joko järjestäjän, tai taiteilijan aloitteesta ohjelmistoon päätyneitä tilaustöitä. Kyse ei siis ole siitä, että festivaalit esittelisivät vain vanhoja suuriksi yleisösuosikeiksi osoittautuneita teoksia. Siis sellaisia teoksia jotka lähes varmasti ihastuttavat kaikkia eivätkä ärsytä ketään. Kysyntää uusille valoteoksille on siis paljon ja sen myötä kuraattoreilla on taiteilija- ja teosvalintojen kautta suuri valta vaikuttaa valotaiteen nykymuotoon ja kehitykseen.

Omien kokemusteni perusteella voin todeta, etten ainakaan itse kohdannut järjestäjien taholta painostusta teoksen sisällöstä *Maailma jossa elämme* –teosta tehdessäni. Vastaavalla tavalla poliittisten valotaideteosten vapaasta asemasta Suomessa kertoo myös se, että Ville Mäkelän Vladimir otettiin Lux Helsinki –festivaalin ohjelmistoon myös ensiesitystä seuraavana vuonna. Teos tuotiin Lux In –näyttelystä vieläpä näkyvämmälle paikalle ulkoreitin varrelle osaksi varsinaista festivaaliohjelmää. Ja onhan toki tapahtuman ohjelmistossa nähty muutamia muitakin poliittisesti kantaa ottavia teoksia vuosien varrella. Vuodelta 2017 ajankohtainen ja hyvä esimerkki on Outi Pieskin *Gorži* –teos, joka nosti esiin saamelaiskansojen oikeuksien ympärillä käytyä keskustelua.

Olisiko ongelma siis tarjonnassa? Itselläniikin kolme neljästä tekemästani teoksesta lasken turvalliseksi ja vain yhden (ja lisäksi yhden työn alla olevan) teoksen provokatiiviseksi ja poliittisesti kantaa ottavaksi. Miten tarjontaa sitten voi tarkastella muuten kuin esille valittujen teosten perusteella? Yksi vaihtoehto olisi kollegiaalisten keskustelutilaisuuksien järjestäminen. Tällaisia ei kuitenkaan luontaisesti juurikaan ole, vaan satunnaiset tapaamiset ovat spontaaneja festivaalien yhteydessä olevia rentoutumis- ja verkostoitumistilaisuuksia, joissa harvoin syntyy mahdollisuuksia muodollisuuksia ja kuulumisten vaihtamisia syvällisempiin keskusteluihin. Esitänkin suuria toivomuksia vastaperustetulle Suomen valotaiteen seuralle, jotta sen puitteissa järjestettäisiin sekä kansallisesti että kansainvälisesti merkittävää alaa kehittävää toimintaa tällä saralla. Tarjonnan laadun ja määrän selvittäminen siis jää toistaiseksi mysteeriksi.

Millainen tilanne sitten on muilla valotaidefestivaaleilla? Tätäkin on hyvin vaikea arvioida, sillä totuuden selvittäminen vaatii sisäpiiritietoa, eikä toteutuneen ohjelmiston perusteella voida taaskaan sanoa johtuuko teosten turvallisuushakuisuus järjestäjistä vai taiteilijoista. Barcelonan festivaalin tapahtumat osoittavat, että festivaalijärjestäjällä on viime kädessä suurin valta ja vastuu teosten esillepanosta. Katalonian alueella voimakkaan separatistiliikeshdinnän takia mellakoiden syttymisen uhka on todellinen ja provokatiivinen taideteos voi toimia kipinästä katastrofille. Tässäkään tapauksessa ei kuitenkaan voida aukottomasti osoittaa, johtuiko teoksen poistaminen poliittisten toimijoiden, vaiko sivullisten aseman turvaamisesta. On siis hyvin vaikeaa, ellei jopa mahdotonta vastata kysymykseen ulkomaisten tapahtumien osalta. Eri maiden ja alueiden poliittinen räjähdysherkkyys ja tiedetyn sensuurin määrä myös vaihtelee suuresti. Jopa Euroopan sisältä löytyy esimerkkejä, joissa vapaan, hallituksen säätelemättömän median toiminta on kiellettyä. Toisaalta samalla mantereella on myös maita, jotka toistuvasti sijoittuvat globaalien lehdistönvapaustilastojen kärkeen.

Valon immateriaalinen luonne?

Valo saa usein teoksissa unenomaisen – jopa metafysiseltä vaikuttavan – luonteen. Hylkiikö valo mediana immateriaalisuutensa vuoksi väittämistä ja sitä kautta olisi sopimaton väline poliittiselle taiteelle? Toisaalta opitut kokemuksemme valosta ovat hyvin konkreettisia: auringon häikäisy, kaamosmasennus, älypuhelimien salamavalon tahaton välähdys yökerhon pöydässä, tai viherkasvien kääntyminen kohti ikkunaa. Kaikki edellä mainitut ovat toimintaa sisältäviä valon, tai sen puutteen aiheuttamia ilmiöitä. Valo ei siis ole pelkästään katselun, vaan myös toiminnan kohde ja se myös synnyttää toimintaa. Miksi yksittäiset valotaideteokset sitten vain harvoin synnyttävät yhteiskunnallista toimintaa?

Kenties historiastaan johtuen valotaide tuntuu edelleen pyrkivän flirttailemaan minimalismin taidesuuntauksen kanssa. Vaikkakaan minimalismia lähestyvät valoteokset eivät metafysisen ja paikoin jopa

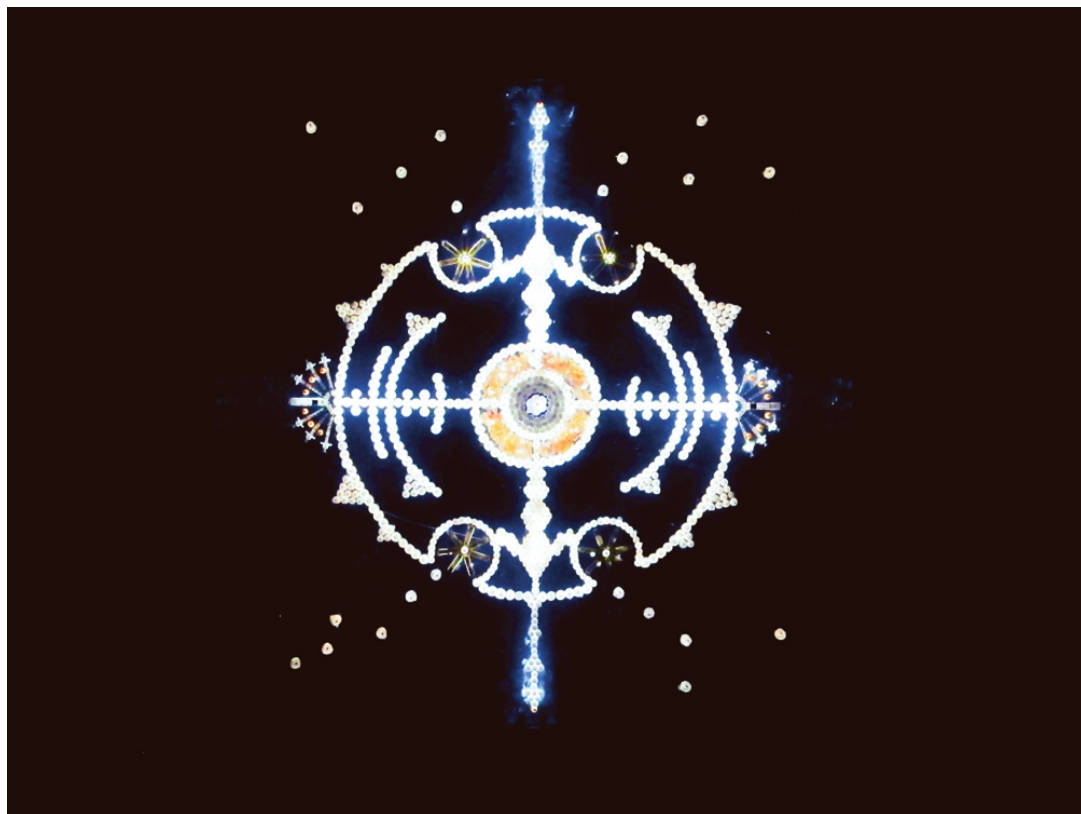
maagiselta tuntuvan luonteensa takia sovi alkuperäiseen tiukkaan minimalismin määritelmään. Siinä missä minimalismissa pyritään välttämään kaikkien merkitysten asettamista teokseen, ovat valoteokset useimmiten jopa kuvallisia muodoltaan. Tarvitaanko tätä kuvallista ilmaisua provokatiivisen teoksen valmistamiseen? Voiko teos olla provokatiivinen, ilman kuvallista sanomaa? Esimerkiksi Olympiastadionin tornissa nähtyä Jukka Huitilan *Variant Spectrum* –teosta voi tulkita valon fysikaalisen ja esteettisen ilmiön – auringon valon siroamisen spektrin eri osiin – ei-poliittisena tutkielmana. Toisaalta teos on samalla sateenkaaren väreihin yhdistettyjen poliittisten merkitysten kautta voimakkaasti latautunutta kuvallista ilmaisua. Valo voi siis samaan aikaan synnyttää sekä esteettisiä tutkielmia että merkityslatautunutta kuvallista ilmaisua.

Valo on teoksissa monesti olennaisesti vuorovaikutuksessa merkitysympäristönsä kuten valotaidefestivaaleilla esimerkiksi rakennusten kanssa. Jos Huitilan *Variant Spectrum*, tai Sun Effectsin *Candy House* olisi toteutettu Helsingin Tuomiokirkon julkisivuun, olisivat teokset ehdottomasti saaneet poliittisia piirteitä sateenkaarikuvaston ja kirkon seksuaalivähemmistöpolitiikan välisestä ristiriidasta. Teos syntyy vasta kontekstinsa ja kompositionsa kautta. Onko ongelma siis rohkeudessamme, tai haluttomuudessamme tuoda teokset esiin poliittisesti latautuneessa yhteydessä?

Johtopäätöksiä

Valo meditatiivisen katselun kohteena juontaa juurensa ikiaikaiseen nuotion tuijotteluun ja tämä alkukantainen vietti vetoaa meihin edelleen. Valotaiteen vetovoima ja populaariuus perustuu siihen, että teokset ovat miltei aina esteettisesti miellyttäviä kokemuksia. Jopa Ishmail Sandstroemin omalla tavallaan groteski Mandala –teos, joka koostuu pääasiassa käytetyistä insuliiniruiskuista ja -tarvikkeista, muuttuu esillepanonsa kautta esteettisesti miellyttäväksi graafiseksi veistokseksi. Sama ilmiö toteutuu Antti Pussisen ja Maritta-Kaisa Virran Medicine City –teoksessa, jossa tyhjät lääkepakkaukset

muuttuvat valon avulla lumoavan kauniiksi kaupungin silueteiksi. Aivan kuin valotaide siirtyisi katsojan silmähermosta suoraan aivojen mielihyvä- ja tunnekeskuksiin ilman tarvetta kulkea rationaalisemman vasemman aivopuoliskon kautta.

Kuva 5. Mandala – Ishmael Sandstroem

Miksi sitten otan valotaiteen turvallisuushakuisuuden tarkasteluun? Kuvataidekentästä käsin valotaidetta katsotaan pitkin nenän vartta sen viihteellisen luonteen takia. Tätä esseetä kirjoittaessa olen alkanut yhä enemmän pohtia tuon näkemyksen oikeellisuutta. Suuret katsojamäärät tai tapahtumien festivaalimaisuus ei sinällään todista valotaiteen viihteellisyyttä, sillä vastaavia ilmiöitä löytyy kuva- ja nykytaiteenkin kentästä. Syy tähän mielikuvaan täytyykin löytyä itse teoksista, tai valotaidetapahtumien muodosta. Teemu Mäki kirjoittaa taiteen ja viihteen erosta seuraavasti:

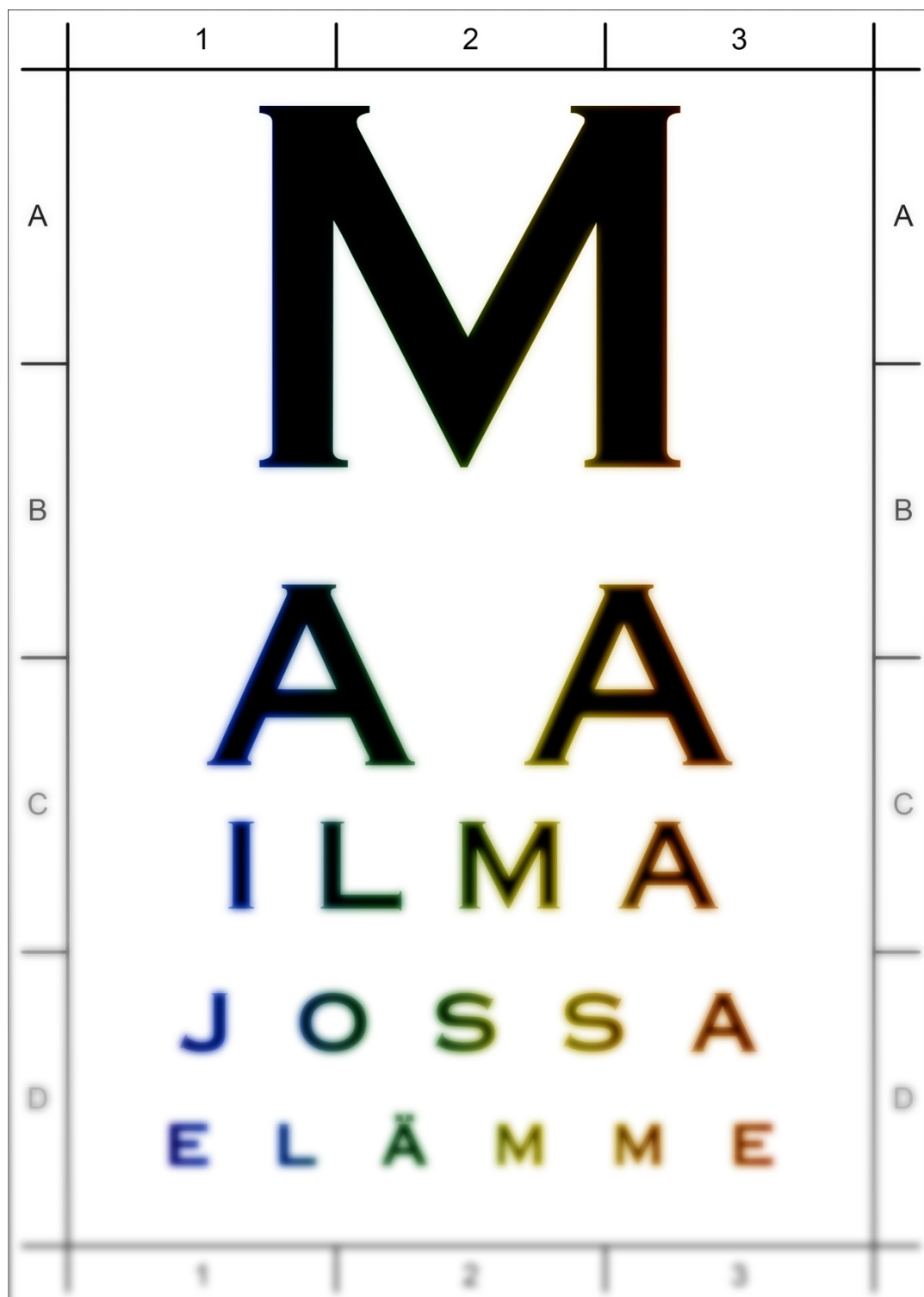
”Viihteen tehtävä on tuottaa välitöntä mielihyvää ja unohdusta. Arkielämässämme kohtaamme koko ajan konkreettisia ongelmia valintatilanteita. Niiden takana jonottavat periaatteelliset filosofis-poliittiset kysymykset: Miten elää? Miksi elää?” Viihteessä pääsemme hetkeksi pakoon näitä molempia ongelmalajeja, nautimme unohduksesta. Viihde on pakoa todellisuudesta, eskapismia. Taide sen sijaan on todellisuuden kohtaamista, sen perimmäisiin ongelmiin syventymistä. Siksi taide ja viihde ovat toistensa vastakohtia.” (Mäki 2009, 117-118)

Teemu Mäen esittämässä analogiassa taide vertautuu ravinnon tarjoavaan ruokaan ja viihde on nopean, mutta lyhytkestoisen hurmion tuova viina ja makeiset. Mäen – tämän esseen tyyliin sopiva – kärjistyksen taiteen ja viihteen välisestä kategorisoinnista muuttuu mielenkiintoiseksi, kun sen läpi tarkastellaan valotaidefestivaaleja. Kuten todettua, valtaosa valotaideteoksista – ja tällä hetkellä myös valotaidefestivaalien ohjelmistosta – on esteettisiä tutkielmia. Tällaiset teokset vaativat aikaa ja paneutumista avautuakseen monitasoisuudessaan katsojalle. Tällaista paneutumista ei festivaaleilla juurikaan tapahdu ja siksi teoksista välittyy usein vain ensivaikutelma, kaunis ulkokuori. Teokset näyttäytyvät viihteenä ja sitä kautta Mäen määrittelyn myötä myös ovat sitä. Niiden jättämä jälki on hurmiollinen, mutta lyhytkestoinen.

Rakennan tästä johtopäätöksen todeten, että valotaidefestivaalit ovat foorumina vääränlainen alusta esittelemään nykyisen muotoisia valotaideteoksia. Esteettiset tutkielmat saavat mahdollisuuden avautua sisällöllisesti monitasoisempina museo- tai galleriaympäristössä. Kääntäen voidaan todeta, että nykyisin valotaidefestivaaleille tarjottavat ja valmistettavat teokset ovat vääränlaisia, eivätkä ota huomioon esillepanoalustansa ja sen eroavaisuuksia verrattuna museoihin tai pysyviin teoksiin. Valotaiteella olisi suuri mahdollisuus hyödyntää nykyinen laajan kansan suosio ja tunnettuus, yhdistää se alalla selvästi olevaan vahvaan estetiikan tajuun ja yhdistää nämä lisäten yhtälöön uudenlaista sisällöllistä ilmaisua. Valotaiteen vahvuuksia tulisi osata hyödyntää taiteen tekemisessä

nykyistä rikkaammin. Tätä kautta lyhytkestoiset valotaidefestivaalit voisivat nousta uudelle sisällölliselle tasolle valotaiteen ja nykytaiteen foorumeina.

TAITEELLISEN TYÖN ESITTELY

Kuva 6. Maailma jossa elämme –teoksen ennakkomarkkinointikuva

Lähtökohdat

Keväällä 2015 Valo- ja äänisuunnittelun laitoksen virtuaaliselle ilmoitustaululle ilmestyi tarjous opiskelijalle tulla valmistamaan tilausteos tammikuussa 2016 järjestettävään Lux Helsinki –valotaidetapahtumaan. Teoksen paikka tulisi olemaan Helsingin kaupungin kulttuurikeskuksen ylläpitämän Annantalon lasten ja nuorten taidekeskuksen piha-alueella. Myös julkisivua tarjottiin teoksen käyttöön. Tämä kaikille opiskelijoille avoin kutsu tuli suoraan tapahtuman taiteelliselta johtajalta Ilkka Paloniemeltä. Aluksi epäröin tarjoukseen tarttumista, sillä työskentelin jo erään toisen valotaideprojektin parissa, jonka valmistuminen tulisi sijoittumaan loppuvuodelle 2015. Punnitsin pitkään aikataulujen päällekkäisyyden tuomien haasteiden ja toisaalta tämän työtarjouksen suuren oppimispotentialin välistä tasapainoa. Arvioin tämän tilaisuuden olevan niin osuvasti räätälöity opinnäytetyöni taiteellisen osuuden alustaksi sekä tuotannollisilta resursseiltaan että näkyvyydeltään, että päätin tarjoutua taiteilijaksi.

Otin yhteyttä Paloniemeen ja tarjosin itseäni taiteilijaksi. Varsinaista teoskonseptia ei tarvinnut tässä vaiheessa vielä tarjota, mutta esittelin havaintojani teospaikan luonteesta ja ajatuksiani mahdollisesti tulevan teoksen paikkalähtöisyydestä. Käsittääkseni muita ehdokkaita taiteilijahakuun ei ollut ilmoittautunut ja sainkin suoraan alustavan hyväksyvän vastauksen. Olen toteuttanut aikaisempinakin vuosina teoksiani Lux Helsinki –tapahtumassa, joten yhteistyö Paloniemen ja muun tapahtumaorganisaation kanssa oli tuttua. Myös järjestäjän näkökulmasta olin heille entuudestaan tuttu henkilö ja taiteilija, mikä varmasti helpotti heidän päätöstään minun valitsemisesta.

Sovimme Paloniemen ja tapahtuman teknisen johtajan Matti Jykylän kanssa ensimmäisen palaverin toukokuun lopulle. Tässä tapaamisessa vain vahvistimme projektin toteutumisen, eikä varsinaisista reunaehdoista juurikaan puhuttu. Teokselle ei asetettu järjestäjän toimesta sisällöllisiä, muodollisia, tai tuotannollisia tavoitteita tai ehtoja. Edes teoksen valmistumisen seuraamiselle ei määritelty aikataulupuitteita. Itse kuitenkin pyrin tämän tapaamisen kautta jäsentämään jonkinlaisia fyysisiä määreitä

teokselle. Totesin esimerkiksi olevan järjetöntä olla hyödyntämättä Annantalon julkisivun tarjoamaa lähes tuhannen neliömetrin pintaa osana teosta. Tämän tapaamisen jälkeen teos jäi vertauskuvallisesti kesälomalle ja sen sisältöjen työstäminen jatkui vasta syksyllä.

Tavoitteet ja teemat

Tämän työn yhtenä lähtökohtana oli usean vuoden aikana satunnaisesti prosessoimani havainto edeltävässä esseessä esittelemästäni valotaiteen turvallisuushakuisesta luonteesta. Projektin tavoitteita määritellessäni tämä havainto ei ollut vielä yhtä jäsentynyt kuin tätä opinnäytetyön kirjallista osiota kirjoittaessa. Tästä syystä esittelen seuraavaksi tavoitteiden taustalla vaikuttavat ilmiöt sellaisessa muodossa, jollaisena ne teosta valmistellessani hahmotin.

Teoksen teemoja lähdin määrittelemään oman taiteilijaidentiteettini kehittämisen kautta. Mielestäni taiteen tulee ottaa osaa keskusteluun yhteiskunnan ilmiöistä. Taiteilijana olen etuoikeutettu saamaan mielipiteeni näkyvästi esille ja haluan hyödyntää tätä mahdollisuutta.

Asetin teoksen sisällölle kolme avainteesiä, joiden halusin ohjaavan suunnitteluprosessiani. Ensimmäinen näistä on yhteiskunnallinen regressio, jolla viittaa rasistisen käytöksen popularisoitumiseen ja sivistyksen, eli koulutuksen ja kulttuurin alasajoon. Toinen teesini on teoksen paikkasidonnaisuuden hyödyntäminen, minkä tilausteoksen suunnitteleminen mahdollistaa. Kolmas teesini käsittelee valotaiteen turvallisuushakuisuutta, jota olen laajemmin avannut edellä olevassa esseessä. Suunnittelutyön tavoitteena ei siis ole pelkästään itsenäisen teoksen luominen, vaan valotaidekentän konventioiden tarkastelu ja haastaminen. Uskoin näiden teemojen terävähavaintoisen käsittelyn tekevän teoksesta myös provokatiivisen sekä yleisön keskuudessa että tämän opinnäytetyön kautta valotaidealan toimijoiden keskuudessa.

Syksyn 2015 aikana Suomessa ja Euroopassa tehtiin useita polttopulloiskuja turvapaikanhakijoita vastaan ja tämänkaltaisen

ihmisvihamielisyys sai enenevissä määrin tilaa julkisuudessa. Aiheesta käyty keskustelu oli kuitenkin hyvin kärjistynyttä ja mustavalkoista. Vaikka suvaitsevaisuus ja kanssaihminen inhimillinen kohtelu herättikin myös paljon positiivista keskustelua, niin samaan aikaan rasistinen vihapuhe ja kansalaistoiminta kokivat ennennäkemätöntä nousukautta. Halusin teoksellani rohkaista yksittäisiä rivikansalaisia puuttumaan rasistiseen viestintään ja käytökseen omien rajallisilta tuntuvien keinojen puitteissa.

Tärkeänä huomion kohteena minulle suunnittelutyössä oli myös teoksen paikkasidonnaisuus. Mahdollisuus suunnitella teos ennalta määriteltyn paikkaan, jolla on vielä näin teatraalinen luonne entisenä kansakouluna ja nykyisenä kulttuurikeskuksena on tilaisuus, jota on järjetöntä olla hyödyntämättä. Lopulta tieto teoksen sijainnista ohjaili niin teknisten ratkaisujen tekemistä kuin teoksen sisältöjen esillepanoa. Teospaikan historia antoi esimerkiksi kyseenalaistamattoman oikeutuksen piirtoheittimien käytölle teoksen valonlähteinä.

En halunnut teoksen taustamotivaattorina toimineen ajatuksen valotaiteen turvallisuushakuisuudesta ohjaavan liikaa teoksen suunnitteluprosessia. Tämä itsessään suunnittelutyöstä erillinen ajatusprosessi toimi lähinnä yhtenä ideoiden suodattamiskerroksena ja toissijaisena tavoitteena.

Teosesittelyteksti

Uutta teosta suunnitellessani teoksen ennakkomarkkinointia varten tarvittava teosesittelyteksti aiheutti erityistä päänvaivaa. Tapahtuman markkinointitoimisto halusi teostekstin jo lokakuun puolivälissä, kun tapahtuma oli vasta seuraavan vuoden tammikuussa. Teoksen tekemisestä oli sovittu toukokuussa ja tämän jälkeen suunnittelutyö oli ollut kesälomalla muutaman kuukauden. Lokakuussa teoksen muoto ja sisällöt eivät siis olleet vielä lainkaan jäsentyneitä. Tiesin siis tulevasta teoksesta lähinnä edellä mainitsemani teesien kaltaisia yleisyyksiä ja suuntaviivoja. Esittelytekstin kirjoittaminen tuntui erityisen ristiriitaiselta, sillä samaan aikaan halusin

tekstin sisältävän kärkeviä ja jopa provokatiivisia väitteitä, mutta kuitenkin jättäen teoksen muodon ja toteutustavan riittävän avoimeksi.

”Annantalon pihaa ja julkisivua koristava värien ja muotojen leikki herää henkiin, kun yleisö saa kävellä teoksen valojen keskellä. Kulkemalla valon edestä katsoja voi nähdä oman varjonsa osana teosta – osana maailmaa, jossa elämme.

Teos on vastääni sille kyyniselle ja kapeakatseiselle maailmankuvalle, joka valtaa alaa Suomessa ja Euroopassa. Elämää ei voi määritellä matemaattisena yhtälönä, eikä yhteiskunnan arvoja taloustieteen kaavoilla. Maailma ei ole mustavalkoinen, eikä sitä sellaisena tule katsoa. On uskallettava nähdä se värien ja muotojen kirjo, joka rikastuttaa jokapäiväistä elämäämme.

Teos saa innoituksensa vuonna 1886 kansakouluksi rakennetun ja nykyään lasten ja nuorten taidetalona toimivan rakennuksen historiasta. Teoksen nimi on lainattu karttakirjan otsikosta ja valonlähteinä käytetään muun muassa piirtoheittimiä.”

Maailma jossa elämme –teoksen esittelyteksti.

Mielestäni onnistuin luomaan teosesittelytekstiin riittävän avoimen rajauksen teoksen lopulliselle sisällölle ja muodolle silti määrittäen kiinnostavasti sekä teoksen sisältöä että muotoa.

Teoksen kaksi osaa

Teoksen kokonaisuudesta muodostui kaksiosainen. Toinen osista konkretisoisi jo ensimmäisessä tuotantopalaverissa selkeytyneen ajatuksen käyttäen rakennuksen julkisivua. Noin 900m²:n pinta-alan käyttäminen antaisi teokselle leimallisen kiinnityksen ympäristöönsä ja sitoisi teoksen paikkaan. Tämä suuri pinta mahdollistaisi teoksen sisältämän väitteen, tai päämotiivin

esillepanon maksimaalisessa mittakaavassa. Se tulisi toimimaan huomion kiinnittäjänä ja kärjistetyn ilmaisunsa kautta teoksen provokatiivishakuisen luonteen naivina kiteytymänä.

Julkisivuosuuden lisäksi halusin sijoittaa Annantalon piha-alueelle toisen täydentävänä ja taustoittavana alatekstinä toimivan, mutta kuitenkin itsenäisiä piirteitä omaavan osion teoksesta. Tämä osio sijoittui julkisivun karrikoivaa linjaa jatkaen pihan keskellä olevalle pääsisäänkäynnille johtavalle kävelytielle. Siinä missä julkisivuosuus olisi suurieleistä ja katseluetäisyyttä vaativaa ilmaisuja, tulisi kävelyväylälle sijoittuva osuus olemaan läheltä tarkasteltavaa sisältöä. Tämä jaottelu tukee teoksen tavoitteeksi määrittelemääni kysymystä tarkastelunäkökulman vaikutuksesta ympäristön ilmiöiden hahmottamiseen.

Julkisivu

Olin pohtinut kysymystä siitä tarvitseeko valotaide aina esittävän kuvallisen muodon toteutuakseen poliittisen väitteen asettajana. Annantalon julkisivu on suorakulmiomaisuudestaan huolimatta melko kolmiulotteinen ja epätasainen pinta. Sen käyttäminen pikkutarkan esittävän kuvallisen materiaalin alustana on siis haastavaa. Pihalla sijaitsevat puut estävät vastapäisen rakennuksen hyödyntämisen esimerkiksi julkisivuprojektioinnin käytössä. Toisaalta projektoritornien sijoittaminen pihamaalle olisi peittänyt merkittävästi julkisivun näkyvyydestä. Lisäksi koko julkisivun kattavan projektioinnin mahdollistavan kaluston vuokra olisi noussut kohtuuttoman suureksi.

Näiden seikkojen perusteella suljin videoprojektioinnin pois julkisivun käsittelemiseen käytettävissä olevien välineiden listalta. Ajatus kuvallisen välineen käytön suomista mahdollisuuksista tuntui kuitenkin edelleen relevantilta. Seuraava paikkalähtöisyydestä inspiroitunut välinevalinta olisi ollut piirtoheittimien käyttö. Samoihin aikoihin julkisivun käsittelyn pohdinnan kanssa tein kuitenkin kokeiluja piirtoheittimien hyödyntämisestä teoksen toisessa osiossa ja löysin mielenkiintoisia tapoja hyödyntää niitä pienemmän mittakaavan kuvaprojektioinnissa. Saatavilla olleiden piirtoheittimien teho ei myöskään olisi ollut riittävä visuaalisesti suuren ja

intensiivisen julkisivuvalaisun toteuttamiseen. En myöskään halunnut työskennellä Pani-suurkuvaprojektoreiden kanssa, sillä niitä olin käyttänyt kahden edeltävän vuoden Lux Helsingissä esillä olleen teoksen välineenä. Tämän poissulkevan rajaamisen kautta päädyin valitsemaan julkisivun valaisun välineeksi goboilla varustetut profiliheittimet. Riittävän monella heittimellä toteutettuna julkisivusta olisi mahdollista tehdä riittävän kirkas ja intensiivinen, mutta kuitenkin esittävää kuvaa sisältävä valopinta. Valittu väline kuitenkin merkittävästi rajaa käytettävissä olevan kuvallisen ilmaisun muotoa.

Viivyttelin hyvin pitkään lopullista päätöstä julkisivun kuva-aiheen valinnasta. Sopivaa aihetta etsiessäni seurasin tarkasti ja monipuolisesti pääasiassa kotimaisia medialähteitä ja sosiaalista mediaa. Tavoitteenani oli löytää kestollisesti sopivan mittainen ajankohtainen uutisilmiö, joka istuisi teoksen teemoihin. Kestollisesti sopivan mittaisella tarkoitan ilmiötä, joka olisi riittävän nuori ja sitä kautta saa paljon tilaa julkisessa keskustelussa. Toisaalta halusin ilmiön olevan ohimenevä ja sitä kautta melko lyhytkestoinen, jotta paine sen huomioarvon hyödyntämiselle olisi mahdollisimman suuri.

Olin jo ensimmäisessä teoksen suunnittelua koskevassa palaverissa maininnut kiinnostuksestani tulella toteutettavan teoksen tekemisestä. Syksyllä 2015 huomasin ääriراسistien keskuudessa heränneen muoti-ilmiön polttopulloiskujen tekemisestä turvapaikanhakijoita vastaan. Tämän konkreettisen ja ajankohtaisen tuli-ilmiön valitsin julkisivun kuvalliseksi aiheeksi. Vastaanottokeskusten sytyttäminen tuleen kertoo huolestuttavasta sivistyksen rappioutilasta, jota valtio institutionaalisesti edistää leikkaamalla koulutuksesta, varhaiskasvatuksesta, kulttuurista ja yhteiskunnan vähäosaisimpien tuista. Tätä ilmiötä halusin kuvata sytyttämällä Annantalon vanhan kansakoulurakennuksen julkisivun tuleen.

Kuva 7. Luonnoskuva julkisivusta

Liekkikuvioisilla metalligoboilla varustetut profiliheittimet olisivat sopiva työkalu tämänkaltaisen kuvan toteuttamiseen. Ohjaamalla jokaista heitintä erikseen saisin kokonaiskuvaan animoitua tulenomaista liikehdintää. Liekkien toteuttaminen realistisemmin videoprojisoinnin avulla olisi ollut tarpeetonta ja jopa haitallista. Nyt käytetty teatraalisempi toteutustapa siirsi teoksen huomiopisteen teknisen toteutuksen tarkkuuden ihastelemisesta itse kuva-aiheen sisällön ja merkityksien tarkasteluun.

Kuva 8. Julkisivun liekit muodostuvat kolmen erilaisen gobon sekoituksesta

Kuva 9. Kaksiosaiset värikalvot tekevät liekkikuvioon luonnollisen liekin kaltaisen värisiirtymän kirkkaamman keltaisesta kohti tummemman punaista

Julkisivuvalaisun toteutus onnistui erittäin hyvin ja valitut työkalut osoittautuivat erinomaisiksi tähän tehtävään. Edes erittäin haastavat sääolosuhteet eivät aiheuttaneet ongelmia tekniikalle. Julkisivuvalaisu toteutti tavoitteensa olemalla intensiivinen ja kuvauksellinen huomion kiinnittäjä. Se toimi hyvin karrikoivana kärjistäjänä ja sitoi rakennuksen ja teospaikan historian teoksen teemallisiin sisältöihin.

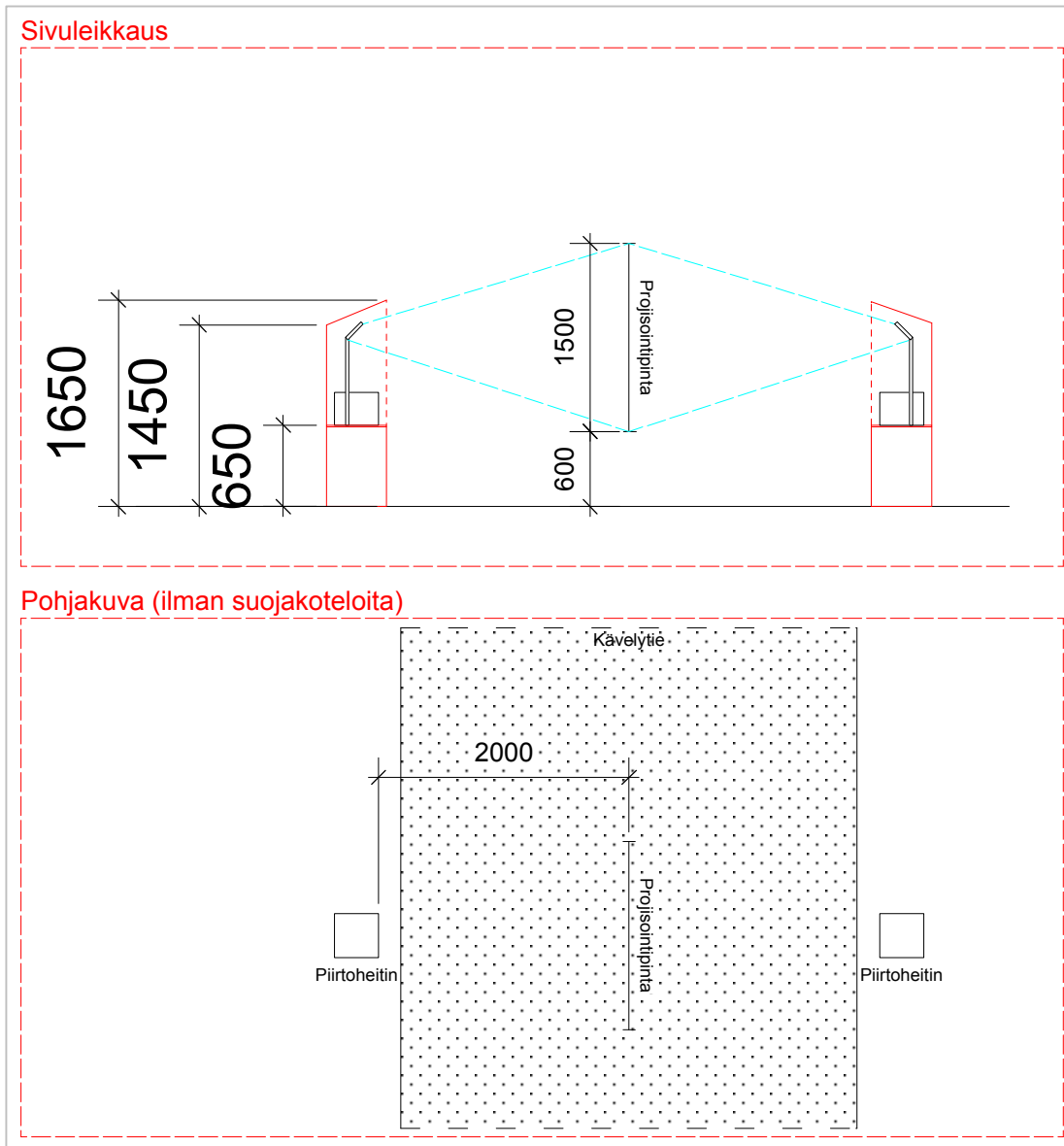
Kuva 10. Julkisivun lopullinen ilme

Opetustaulut

Annantalon sisällä järjestettiin festivaalin aikana muuta oheisohjelmaa. Järjestäjien toiveena olikin, että teos ohjailisi yleisöä tutustumaan myös sisällä järjestettävään toimintaan. Kulku sisälle tapahtuu jalkakäytävältä pääoville pihan poikki kulkevan kävelytien kautta. Tämä ”opin polku” toimikin lopulta inspiraationa niin teoksen toisen osan muodolle kuin sisällöllekin.

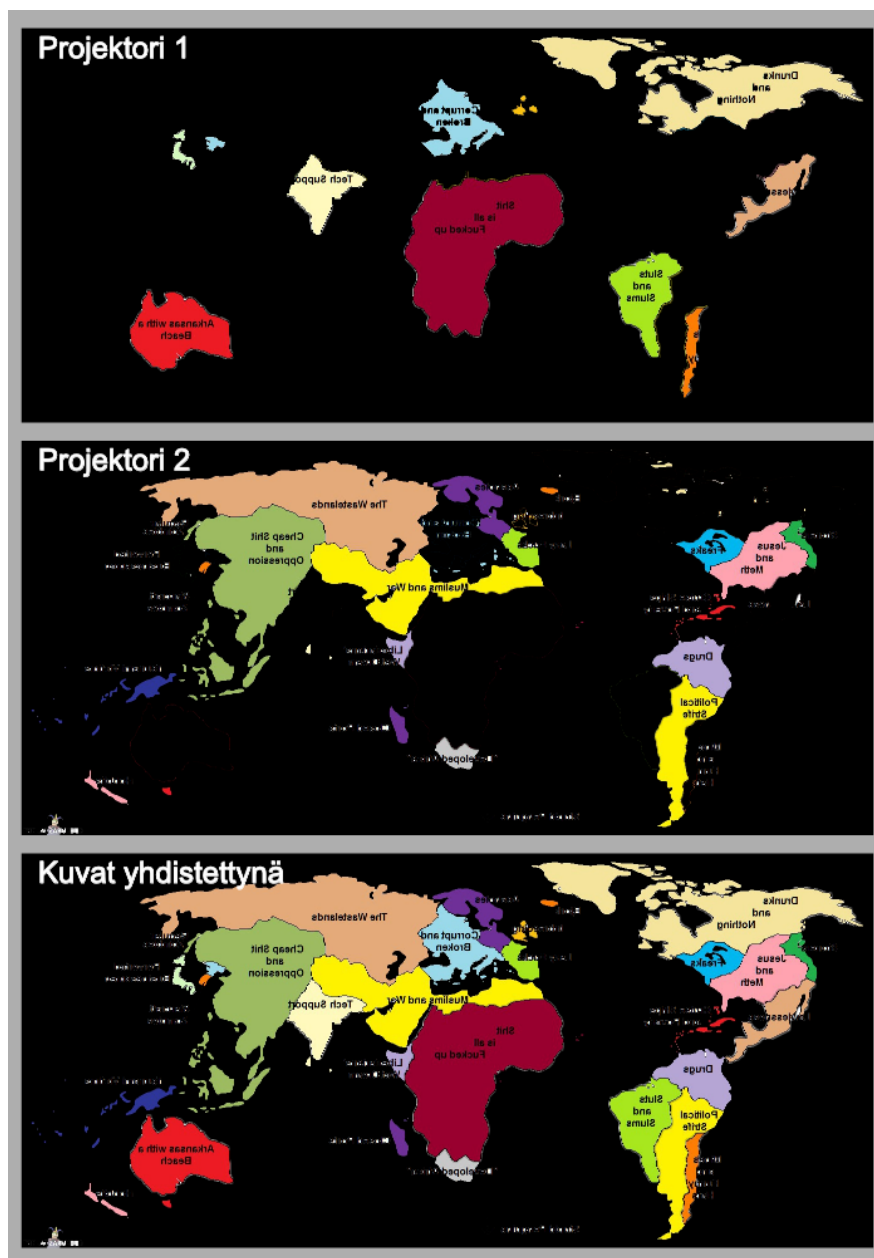
Vanhan kansakoulurakennuksen historiasta inspiroituneena tein projisointikokeiluja piirtoheittimillä. Ensimmäinen kokeilemani ajatus oli käyttää piirtoheittimiä julkisivun valaisemiseen. Tapahtuman tekninen toteuttaja oli luvannut käyttööni erikoistehokkaita heittimiä. Laitteet osoittautuivat kuitenkin pian vain hieman tavallista piirtoheitintä kirikkaammiksi ja täten alitehoisiksi tähän tarkoitukseen. Niiden käyttö olisi järkevää vain huomattavasti pienempien valo- tai kuvapintojen tekemiseen.

Seuraava piirtoheittimillä tekemäni kokeilusessio tuotti jo hyvin mielenkiintoisen havainnon. Tutkin kuinka yleisö voisi olla vuorovaikutuksessa piirtoheittimien muodostaman kuvan kanssa. Suuntasin kaksi piirtoheitintä yhteen projisointikankaaseen siten, että kumpikin heitin valaisi kangasta eri puolilta. Näin projisointikankaaseen muodostui kaksi päällekkäistä kuvaa. Vastaava ilmiö tapahtuu esimerkiksi filmikuvauksessa kuvan kaksoisvalotuksessa. Kaksi kuvaa sekoittuvat toisiinsa ja muodostavat jokseenkin sekavan kokonaiskuvan. Kun katsoja asettuu toisen piirtoheittimen valon eteen peittäen sen, niin vastakkaiselta puolelta projisointikankaalle heijastettava kuva näyttäytyy selkeänä ilman kaksoisvalotuksen tuomaa sekavuutta.

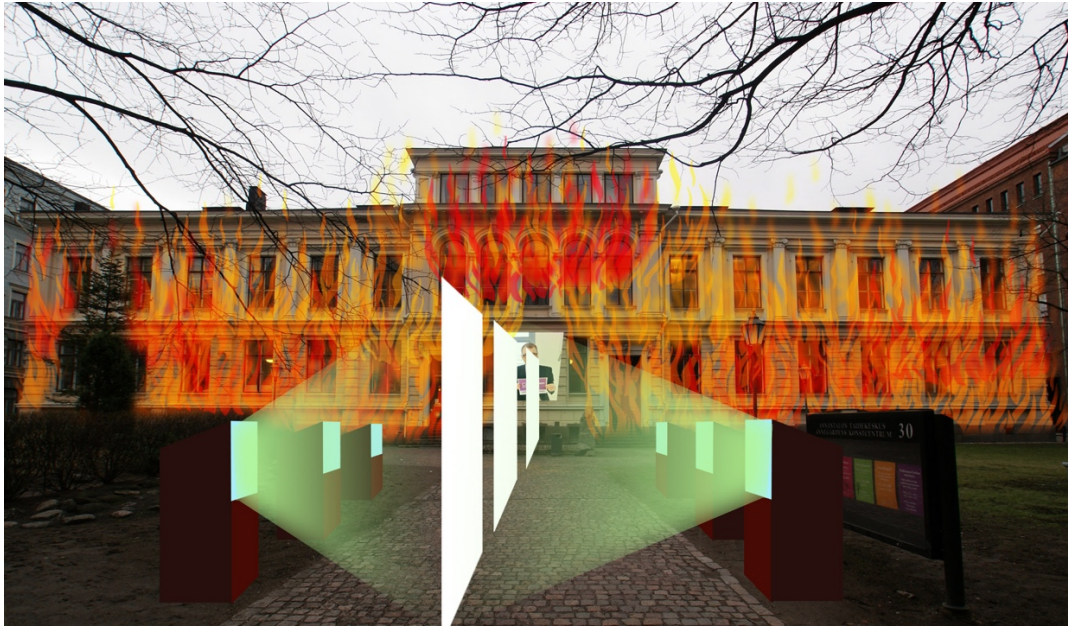
Kuva 11. Periaatekuvat kahdesta piirtoheittimestä ja projisointikankaasta

Keskityin tekemään lisää kokeiluja piirtoheittimen muodostaman yhteiskuvan kanssa. Tein kokeiluja, joissa kaksi heitintä muodostavatkin ehyn kokonaiskuvan. Kun toinen osa kuvasta peitetään, jää jäljelle vain osittainen kuva, jonka perusteella ei voi saada totuudenmukaista tietoa kokonaisuudesta. Tämänkaltainen muoto tuntui istuvan paremmin teoksen sisällölle asettamiini tavoitteisiin. Vasta kokonaisuuden näkemisen kautta on mahdollista muodostaa realistinen kuva ja mielipide maailmasta.

Kuva 12. Ensimmäisiä kuvamateriaaleja kahden projektorin konseptin testauksesta

Päätin toteuttaa piirtoheitinkuvat kolmena opetustaulun kaltaisena kuvasarjana. Opetustaulujen muoto viittaa tietenkin rakennuksen historiaan, mutta myös nykypäivän tarpeeseen: kansan sivistämiseen. Taulujen koko tulisi olemaan 1,5 x 1,5 metriä ja ne sijoitettaisiin Annantalon pihan kävelytien suoralle osuudelle siten, että taulujen ympäri pääsee vapaasti kävelemään. Näin tauluja voi tarkastella kummaltakin puolelta. Piirtoheittimet sijoittuisivat siis kävelytien reunoille.

Kuva 13. Luonnos teoksen sijoittumisesta pihalle

Lopullisten kuva-aiheiden valinnan jätin viimeiseen mahdolliseen hetkeen. Osittain syynä oli muiden teknisten ja tuotannollisten töiden kasaantuminen ja osittain epävarmuus siitä, millaiseksi teoksen kokonaisuus muodostuisi. Taulujen kuva-aiheiden valintaan vaikutti vahvasti valinta julkisivun valaisemisen tyyllilajista ja kuvavalinnoista. Toisaalta myöhäinen päätöksenteko palveli tavoitetta teoksen vahvasta ajankohtaisuudesta. Näin pystyin koko alkutalven seuraamaan eri medioissa esilläolevia ilmiöitä ja ottamaan niistä vaikutteita.

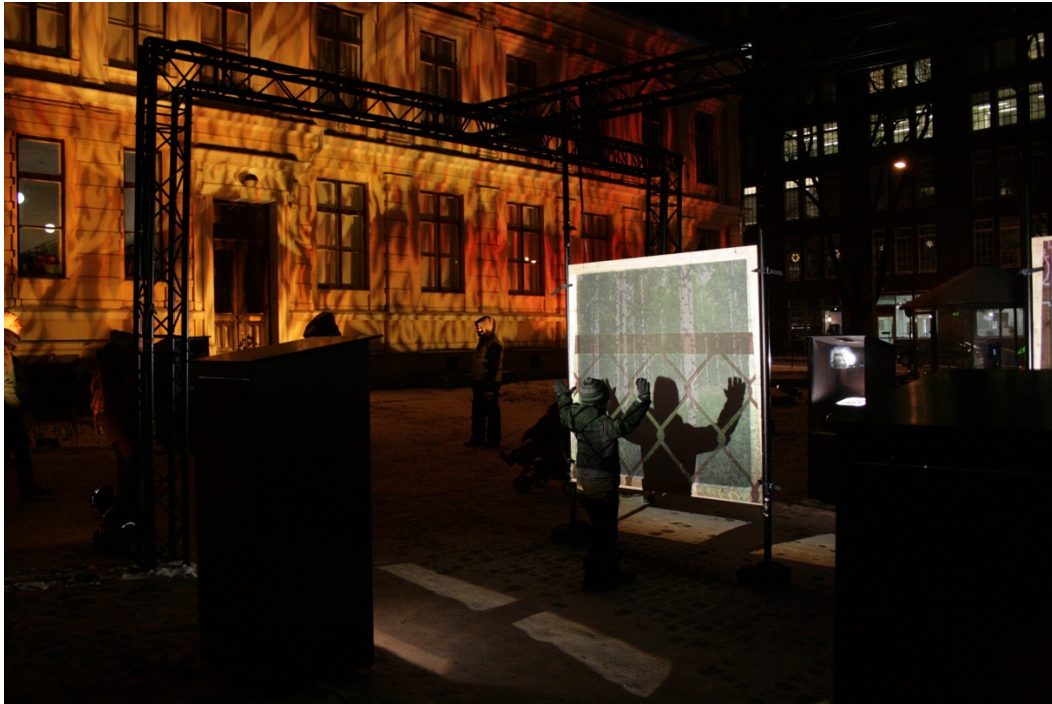
Liitteeseen 2 kerätyt kuvat ovat lopulliset teokseen päätyneen opetustaulujen kuvamateriaalit. Ensimmäisessä kuvassa toisesta piirtoheittimestä heijastetaan viidellä eri kielellä kirjoitettuna Yhdistyneiden Kansakuntien ihmisoikeusjulistuksen ensimmäinen artikla: *”Kaikki ihmiset syntyvät vapaina ja tasavertaisina arvoltaan ja oikeuksiltaan. Heille on annettu järki ja omatunto, ja heidän on toimittava toisiaan kohtaan veljeyden hengessä.”* Vastakkaisella piirtoheittimellä julistuksen päälle heijastetaan sekavaa mölinää kuvaavaa kirjainsekoitusta, joka sotkee julistuksen luettavuuden. Toisessa kuva-aiheessa yksi piirtoheitin projisoi

Euroopan kartan maa- ja merialueet ja toinen heitin tuottaa maiden väliset rajat. Kolmannessa opetustaulussa on kuva maalauksellisesta kesäisestä koivikkomaisemasta, jonka edessä on metalliverkkoaita. Aidan peittämät osuudet heijastetaan toisesta piirtoheittimestä ja aidan takana oleva maisema heijastetaan vastakkaiselta puolelta. Optisen harhan kaltaisesti katsoja voi sijoittaa varjonsa aidan takana näkyvään koivikkoon.

Nämä kuvat valitsin ja valmistin vasta, kun teosta oltiin jo pystyttämässä. Tämä oli hieman liian myöhään, sillä mielestäni sekä kuvien valinnat, että niiden editointityö olisi tarvinnut enemmän aikaa ja henkisiä resursseja. Olen kuitenkin tyytyväinen kolmen kuvan muodostamaan kokonaisuuteen.

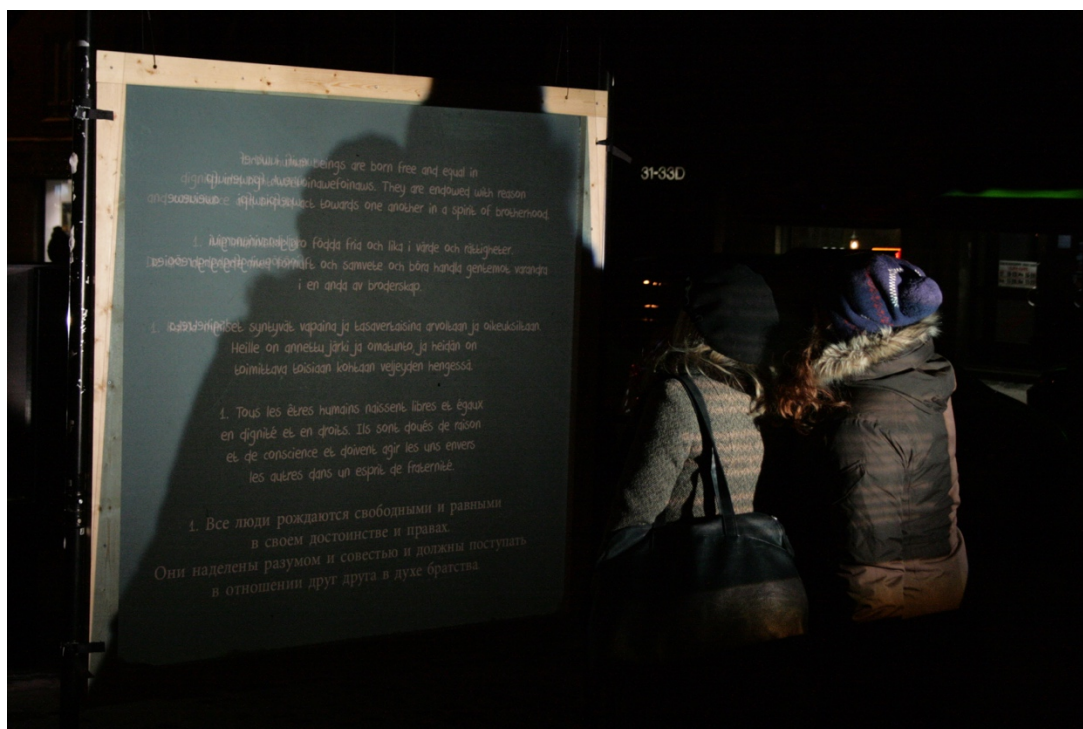
Kuva 14. Toteutunut esillepano

Kuva 15. Katsojia kokeilemassa teoksen toimintaa

Kuva 16. Katsojia kokeilemassa teoksen toimintaa

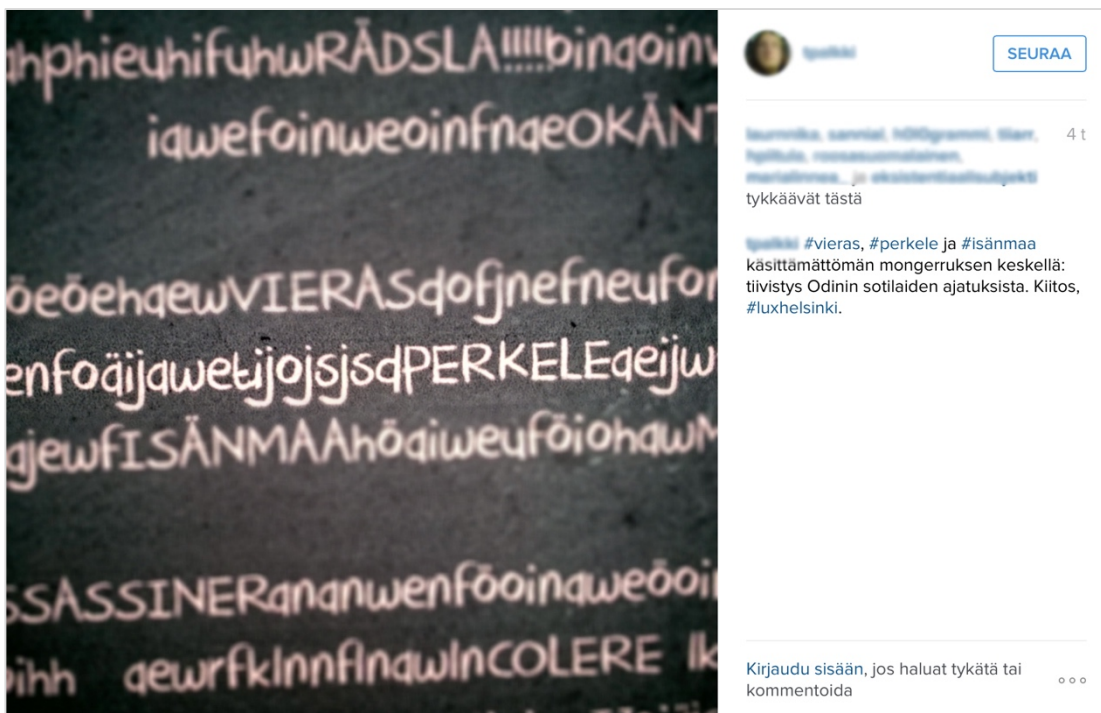
Kuva 17. Katsojia kokeilemassa teoksen toimintaa

Kokonaisuus

Maailma jossa elämme –teoksen katsojakokemuksesta muodostuu kolmiosainen matka. Aluksi teosta lähestyessä katsoja hahmottaa vain liekeillä valaistun julkisivun, jonka vielä voi tässä vaiheessa tulkita vain värikkäänä ja leikkisänä positiivisena kuvana. Saapuessaan Annantalon pihalle katsoja on pakotettu kulkemaan opetustaulujen ja piirtoheittimien välistä ja täten osallistumaan tahtomattaankin teoksen ehdottamaan interaktioon. Oman varjon osallistuminen teoksen muokkaamiseen kutsuu katsojan tutkimaan taulujen kaksoisvalotusilmiötä ja sen toimintalogiikkaa ja samalla katsoja ikään kuin huijataan viettämään aikaa opetustaulujen sisältöä tarkastellen. Taulujen luota katsoja siirtyy loogisesti kohti Annantalon pääovea katsoen taas kohti julkisivun kuva-aihetta. Opetustaulujen sisältöjen tarkastelun myötä talon julkisivun liekkivalaistus saa uusia sisällöllisiä tasoja ja tämä muodostaa teoskokonaisuuden kolmannen osuuden.

Vaikka teos vaatiikin yksityiskohtaista läheltä tapahtuvaa tarkastelua, aukeaa kokonaisuus kokijalle vasta kun opetustaulujen muodostamaan

lähikokemukseen yhdistetään etäämmältä suoritettu tarkastelu. Teoksen kaksi osaa muodostavat itsenäisinä toimijoina dialogisen kokonaisuuden, jossa toinen osa jäisi yksitasoiseksi ilman toista. Julkisivun liekkikuviot kommentoivat yksittäistä yhteiskunnan ongelmakäyttäytymisilmiötä, kun taas opetustaulut taustoittavat tätä ja piirtävät esiin ilmiön taustalla olevan paradoksaalin ongelman. Samalla kun olemme yhteiskuntana allekirjoittaneet Yhdistyneiden Kansakuntien ihmisoikeusjulistuksen, olemme yksilöinä valmiita suojelemaan henkilökohtaista elintilaamme idyllisen koivikon keskellä erittäin radikaaleinkin keinoin.

Kuva 18. Tuntemattoman Instagram –käyttäjän tulkinta teoksesta

YHTEENVETO

Maailma jossa elämme toteuttaa valotaideteoksena valotaiteen kauneuden estetiikan konventioita. Sen väri- ja muotokieli muodostaa harmonisen kokonaisuuden, eikä teos perustu esimerkiksi rumuuden, tai groteskin ilmaisun esittelemiseen ja tutkimiseen. Teoksen luonteen teatraalisuus ja leikkisyys tekevät siitä helposti lähestyttävän ja helposti katsottavan. Teoksen interaktiiviset osuudet sijoittavat sen vahvasti ja luontevasti valotaidefestivaalin koko perheen tapahtuman luonteeseen.

Maailma jossa elämme on myös provokatiivinen teos ja se pyrkii aktiivisesti osallistumaan yhteiskunnalliseen keskusteluun. Se tuo esille selkeitä ja kärjistettyjä väitteitä sen hetkistä yhteiskunnallisista ilmiöistä ja pyrkii saamaan katsojan muodostamaan tietoisin subjektiivisen suhteen teoksen sisältöihin. Teos tuo esiin taiteilijan arvovalintoja ja saa sitä kautta katsojan ja kokijan tarkastelemaan omia arvojaan ja suhdettaan maailmaan, jossa elää.

Teos oli tekniseltä toteutukseltaan selkeästi valotaidefestivaalille valmistettu, eikä se voisi olla esillä pysyvänä teoksena. Käytössä ollut kalusto ja fyysiset materiaalit eivät olisi soveltuneet pitempiketoiseen esillepanoon. Teoksen sisällölliset teemat ovat kuitenkin edelleen surullisen ajankohtaisia. Vaikka kohu Annantalon julkisivun aiheen inspiraationa toimineiden polttopulloiskujen ympärillä onkin laantunut, ovat opetustaulujen aiheet edelleen vahvasti ajankohtaisia. Joiltain osin ne ovat jopa vielä ajankohtaisempia kuin tammikuussa 2016. Maaliskuussa 2017 Helsingin Rautatientorilla majoittuvien kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneiden leirirakennelmia sytytettiin ilkeästi palamaan, eli myöskään ihmishenkiä uhkaavat tuhopolttotoukit eivät ole jääneet kokonaan lyhyen ajan ilmiöksi. Teos voisi siis edelleen toimia lyhytkestoisesti esille asetettavassa muodossa yhteiskunnallisen keskustelun herättäjänä.

Teoksen esillä olo Lux Helsinki –valotaidefestivaalilla oli tapahtuman laajan julkisuuden takia eduksi teokselle. Myöskään ilman tapahtuman tuotannollisia resursseja teosta ei olisi ollut mahdollista toteuttaa nykyisessä laajuudessaan. Katson kuitenkin valotaidefestivaalien teoskonventioiden ja tapahtumalle muodostuneen odotushorisontin vähentäneen sen tehokkuutta. Teos oli helppo sivuuttaa hieman epäonnistuneena poikkeuksena festivaalin muuten harmonisessa ja ilahduttavassa ohjelmistossa. Samaan aikaan

runsaasti esillä oleva muu valotaidetarjonta – joka lähes poikkeuksetta toteutti kuvailemiani turvallisen taiteen piirteitä – loi kävijöille mahdollisuuden paeta yhteiskunnallisten epäkohtien tiedostamista ja ajattelemista.

Valotaidefestivaaleilla olevat teokset nykyisessä muodossaan toimivat vain harvoin yhteiskunnallisina keskustelijoina. Teokset ovat lähes poikkeuksetta turvallisia. Ne eivät tietoisesti tai tiedostamatta pyri muuttamaan sen enempää valotaiteen tekijöiden, festivaalikävijöiden kuin tapahtumien järjestäjienkään yhteiskunnallista ja poliittista asemaa. On vaikeaa ennustaa, enteileekö nykyinen tilanne valotaidefestivaaleille pitkää ikää ja vakiintunutta tulevaisuutta, vai tylsistyvätkö suuret yleisöt turvallisuushakuiseen taidemuotoon ja siirtyvät kylläisiksi tultuaan seuraavan ajanvietteen pariin. Kolmantena vaihtoehtona on, että valotaidekenttä oppii tiedostamaan nykyisen luonteensa ja jatkaa yhteiskunnallisen roolinsa kehittämistä dialogissa yleisönsä kanssa.

LÄHTEET

Painetut lähteet

Mäki, Teemu. 2009. *Näkyvä pimeys: esseitä taiteesta, filosofiasta ja politiikasta*. Juva: WS Bookwell Oy (ensipainos 2005).

Venkula, Jaana. 2003. *Taiteen välttämättömyydestä*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Vuorinen, Jyri 1995. *Esteettinen taidemääritelmä*. Tampere: Tampereen Pikakopio Oy.

Verkkolähteet

Jyväskylän kaupunki 2017. *Valonkaupungin esittely*. Luettu 12.3.2017.
<<http://valonkaupunki.jyvaskyla.fi>>.

Lux Helsinki 2015. *Vladimir*. Luettu 3.4.2017.
<<http://2015.luxhelsinki.fi/teokset-ja-tekijat/#vladimir>>.

Lux Helsinki 2016. *Candy House*. Luettu 3.4.2017.
<<http://2016.luxhelsinki.fi/teokset-ja-tekijat/#candy-house>>.

Lux Helsinki 2017. *Lux Helsinki muutti Helsingin keskustan talviseksi satumaaksi*. Luettu 12.1.2017.
<<http://www.luxhelsinki.fi/lux-helsinki-muutti-helsingin-keskustan-talviseksi-satumaaksi/>>.

Markkinointi&Mainonta 2016. *Lux sai käsittämättömän hyvät arviot*. Artikkeliverkkolehdeessä 15.3.2016. Luettu 3.4.2017.
<<http://www.marmai.fi/uutiset/lux-sai-kasittamattoman-hyvat-arviot-6502032>>.

Oulun kaupunki 2017. *Lumo – light festival Oulu*. Luettu 12.3.2017.
<<http://www.ouka.fi/oulu/lumo>>.

Rukan verkkosivut 2017. *Polar Night Light Festival*. Luettu 12.3.2017.
<<http://www.ruka.fi/lightfestival>>.

Visit Finland 2016. *Suomessa vieraili 7,4 miljoonaa matkailijaa vuonna 2015*. Uutinen julkaistu 26.4.2016. Luettu 12.1.2017.
<<http://www.visitfinland.fi/news/suomessa-vieraili-74-miljoonaa-matkailijaa-vuonna-2015/>>.

Ylen verkkosivut 2013. *Joensuu hehkuu pian uudenlaista valoa*. Uutinen julkaistu 28.12.2013. Luettu 20.3.2017.
<<http://yle.fi/uutiset/3-6995652>>.

KUVALUETTELO

Kuva 1.

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/b2/Robert_Irwin_Scriam_Veil_Black_Rectangle_Natural_Light_Whitney_2013.jpg

Kuva 2. Charles Germain de Saint Aubin - Waddesdon, The Rothschild Collection (The National Trust), Public Domain,

<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=28943341>

Kuva 3. https://en.wikipedia.org/wiki/Laser_harp

Kuva 4. Jussi Ratilainen 2015

Kuva 5. Eija Väiliranta 2017

Kuvat 6-17. Immanuel Pax 2015-2016

Kuva 18. Kuvankaappaus Instagram –sivustolta

LIITTEET

Liite 1 – Taulukko valofestivaalien teoksista

TURVALLISET TEOKSET	POTENTIAALISET TEOKSET	PROVOKATIIVISET TEOKSET
Turvalliset teokset ovat esimerkiksi estetiikan tai aistihavaintojen tutkielmia, tai pyrkivät suoraan esiintymään viihdykkeenä, eivätkä aiheuta riskiä teoksen esillä oloon liittyvien toimijoiden poliittisen aseman muuttumisesta.	Teokset sisältävät periaatteessa yhteiskunnallisen väitteen, mutta aihe tai esillepano on niin abstrakti, ettei se herätä voimakkaita reaktioita tai keskustelua yleisössä tai mediassa.	Provokatiiviset teokset pyrkivät herättämään mielipiteitä teoksen sisällön ja sen esittämän arvomaailman puolesta tai vastaan. Teoksen muoto, tai oheismateriaali tuo selkeästi tämän pyrkimyksen esiin.
Lux Helsinki 2017		
Lux arkkitehtuuri – Kauppatorin julkisivut	Jenni Kääriäinen: a Shade	Outi Pieski: Gorži
Aalto-yliopiston opiskelijat: Fotoni	Rölli Ridanpää & Tero Laine: Light Pipes	Mónica Ruiz Loyola: Absence
Shader: Cube		Lucas Maassen, Woody Veneman & Hannibal: The Singing Building
Teemu Lehmusruus: Maa jalkojemme alla		
Kalle Mustonen: TELLMEHOWDOIFEEL		
Maija Louekari: Veljekset		
Flowers of Life		
Kaisa Salmi: Ronda		
Tarja Ervasti: Domus 360° – Neljä kotia		
Petri Tuhkanen: Joukkovoima		
Yhteensä 10 kpl	Yhteensä 2 kpl	Yhteensä 3 kpl

Lux In 2017		
Timo A. Aalto: Light Noise	Ishmail Sandstroem: Mandala	
Jim Bond: Blink		
Meri Ekola ja Marc Melià: Cycles		
Jari Haanperä: Light Projektor		
Jari Haanperä: Light Test 157		
Jari Haanperä: Light Test 3a		
Jari Haanperä: Light Desk		
Jari Haanperä: Concert Screen		
Liubov Moskvina: Travelling Light		
Teemu Määttänen: Red Chair		
Janne Parviainen: Valomaalauksia		
Pink Twins: Overlook		
Antti Pussinen: Lissajous		
SWÄG (Joonas Toivonen & Marko Vierimaa): Imaginary Mappings		
Joonas Tikkanen: HUE		
Kai van der Puij: 11,5 Hz		
Eero Erkamo: Valunta		
Ilmari Karhu: Suodatin		
Riikka Karjalainen: Peitto		
Arja Kärkkäinen: Varpaalleastuja		
Mateus Manninen: Tasaaja		
Kristian Palmu: That light I never knowed		
Alexander Salvesen: In Relation to Colour		
Jere Suontausta: Sädesade		
(Lantern Park, useita tekijöitä, ei laskettuna mukaan kokonaismäärään)		
Yhteensä 24 kpl	Yhteensä 1 kpl	Yhteensä 0 kpl

Lux Helsinki 2016		
Sun Effects: Candy House	Antti Pussinen & Martta-Kaisa Virta: Medicine City	Immanuel Pax: Maailma jossa elämme
Jarmo Vellonen, Marikki Hakola, Epa Tamminen & Jone Takamäki: Frontiers		
Kai van der Puij: 11,5 Hz		
Rémi Brun: Loopy Lou		
Shader: Megamap		
Useita taiteilijoita: Ilon kuvia		
Alexander Reichstein: He olivat täällä		
TILT: Lampounette		
Nathalie Chambart: Nowhere		
Useita taiteilijoita: Lantern Park		
Kari Kola: Color Park		
Kalle Mustonen: An' She Said Yea		
Caitlind r.c. Brown & Wayne Garrett: CLOUD		
Useita taiteilijoita: Valoleikkipuisto		
Yhteensä 14 kpl	Yhteensä 1 kpl	Yhteensä 1 kpl
Lux Helsinki 2015		
Miika Riikonen: Nikolainkirkko	Jasper Leonard Kühn: One Minute of Fame	Ville Mäkelä: Vladimir
Fire Circus Walkea: Fire Circus Walkea		Lighting Design Collective Helsinki: Anonymous
Petri Tuhkanen: Sinisten välissä		
Anniina Veijalainen: Suojaväri/Camouflage		
Mader Wiermann: shift		
Useita tekijöitä: Lantern Park		

Antonin Fourneau: Water Light Graffiti		
Immanuel Pax: Enimmäkseen hyvä näkyvyys		
Kinsei & Aake Otsala: Time Lapse Plant		
WhiteNight Lighting: Yötön yö		
ACT Lighting Design & Odeaubois: OVO		
Jürgen Albrecht & Isabelle Mars: Universalis Helsinki		
Ishmail Sandstroem: Mandala		
Useita tekijöitä: Unikuvia		
Yhteensä 14 kpl	Yhteensä 1 kpl	Yhteensä 2 kpl
Lux Helsinki 2014		
Agatha Ruiz de la Prada & D-Facto: Corazón		
CT Light Concept: Urban Flipper		
Tulisirkus Walkea: 360		
Kristian Ekholm & Paula Lehtonen: Makasiinit palaa – Return of the Warehouses		
Ilkka Paloniemi & Tapani Rinne: Kuula		
Mika Haaranen: Unen ääret		
Jari Haanperä: FYR		
Philipp Artus: Snailtrail		
Useita tekijöitä: Lantern Park		
Philippe Morvan: Ring[z]		
Yhteensä 10 kpl	Yhteensä 0 kpl	Yhteensä 0 kpl

Lux In 2014		
Mikko Hynninen & Daniel Canty: Operator	Terike Haapoja: Entropy	Ville Mäkelä: Vladimir
Brainwave Music LAB: Hyperpeili	Jari Haanperä: Maailman valo	
Mia Kivinen & Helena Kallio & Ina Aaltojärvi: Rest	Antti Pussinen & Martta-Kaisa Virta: Medicine City	
Teemu Määttänen: Noisescape		
Juha Rouhikoski: The Red Horizon		
Petri Eskelinen: Tunnelin malli		
Markku Uimonen: Shadow of Light		
Ainu Palmu & Tuomas Norvio: Jälle		
Tarja Ervasti: Seitsemän porttia		
Tarja Ervasti: Infinity Loupe		
Anton Verho: Narrative Codes		
Milla Martikainen: Phototropic love		
Immanuel Pax: Enimmäkseen hyvä näkyvyys		
Anniina Veijalainen: Suojaväri/Camouflage		
Petri Tuhkanen: Sinisten välissä		
Riikka Karjalainen & Alexander Salvesen: Lux Ratikka		
Yhteensä 16 kpl	Yhteensä 3 kpl	Yhteensä 1 kpl

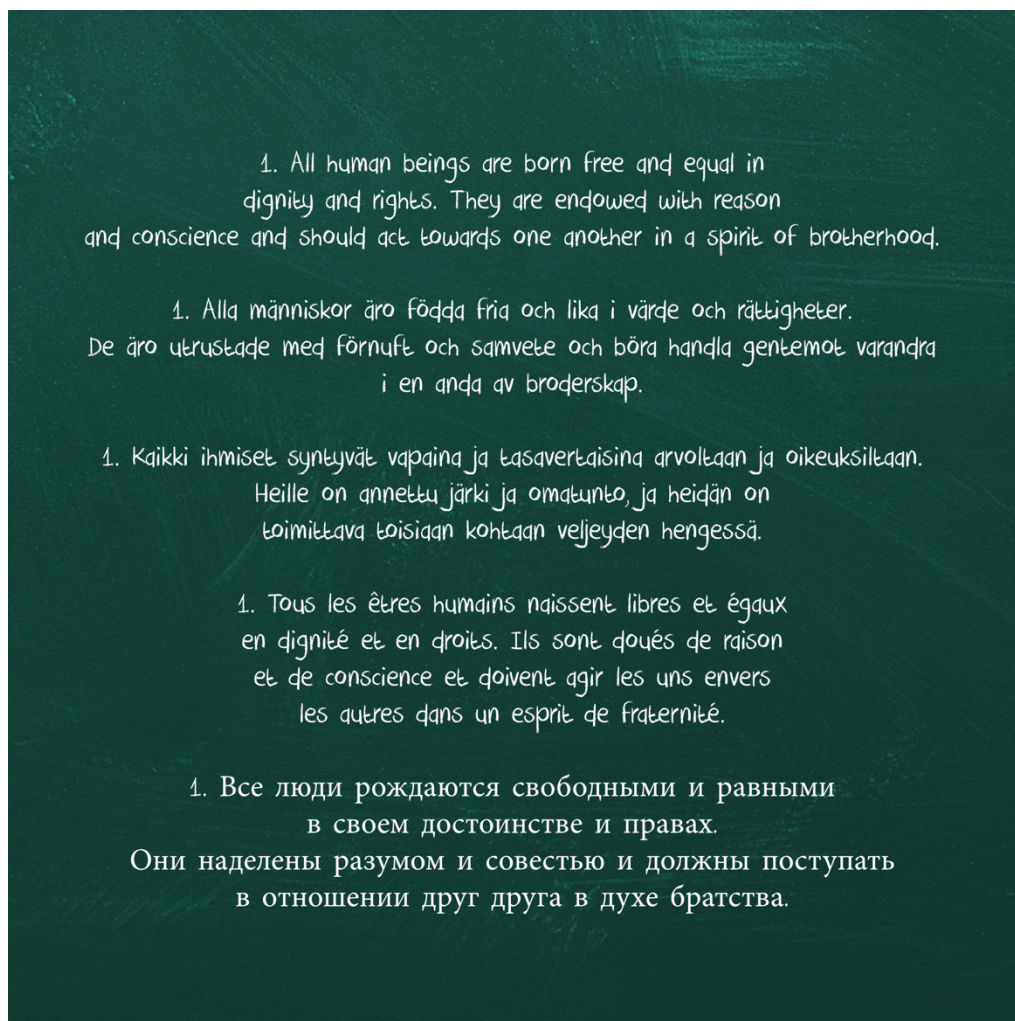
Lux Helsinki 2013		
Casa Magica: Emergence		
Tuliryhmä Etna: Kehrä		
Heikki Paasonen & Jani-Matti Salo: Linear Array		
Jenni Kääriäinen: Sodium Sun		
Mika Haaranen: Kiven muisti		
Dan Shorten: Reveal		
Nicolas Jargic: Neljä teosta		
Twinsen Ho: Little Spirits		
Useita tekijöitä: Lantern Park		
Philippe Morvan: Cosmogole		
Jukka Huitila: Variant Spectrum 2		
Ainu Palmu: Pink Caravan		
Teatterikorkeakoulun valo- ja äänisuunnittelun opiskelijat: Lux ratikka		
Yhteensä 13 kpl	Yhteensä 0 kpl	Yhteensä 0 kpl
KAIKKI YHTEENSÄ 101 KPL	KAIKKI YHTEENSÄ 8 KPL	KAIKKI YHTEENSÄ 7 KPL
Lichtrouten – Lüdenscheid, Saksa 2013		
Jürgen Albrecht: Universalis		
Jürgen Albrecht: Instrument Nr. 5		
Refik Anadol: Semaphor		
Atsara – Audrey Rocher und Roland Devocelle: [M]ondes #27		
Katharina Berndt: Panoptikum		
Cuppetelli + Mendoza: Notional Field		
Christoph Girardet: Silberwald		
Hartung + Trenz: Spielraum		
Joseph O. Holmes: The Booth		

Dieter Kiessling: Augen, 2005		
Vollrad Kutscher: Leuchtende Vorbilder		
Jakob Mattner: Camera Lucida		
László Moholy-Nagy: Ein Lichtspiel schwarz weiß grau		
Klaus Obermaier: Dancing House		
Rainer Plum: Das Zerfließen der Räume		
Quayola: Strata Series		
Diana Ramaekers: Licht Resonanzen		
Nicolas Schöffer: Lux 10		
Robert Sochacki: Orchestra in		
Max Sudhues: Playground Love		
WGBH-TV Kaprow, Paik, Piene, Seawright, Tadlock, Tambellini: The Medium is the Medium		
Amy Youngs: Encounters of a Domestic Nature		
Yhteensä 22 kpl	Yhteensä 0 kpl	Yhteensä 0 kpl
Llum BCN 2017		
Fragments BAU. Centre Universitari de Disseny de Barcelona		Foc de llar Fossar de les Moreres BRAC. Facultat de Belles Arts. Universitat de Barcelona
ORBIS ELISAVA. Escola Universitària de Disseny i Enginyeria de Barcelona		Mediterrània, llum i ombra AOAPIX
ETERN-NA DEIÀ. Escola d'Art i Superior de Disseny		

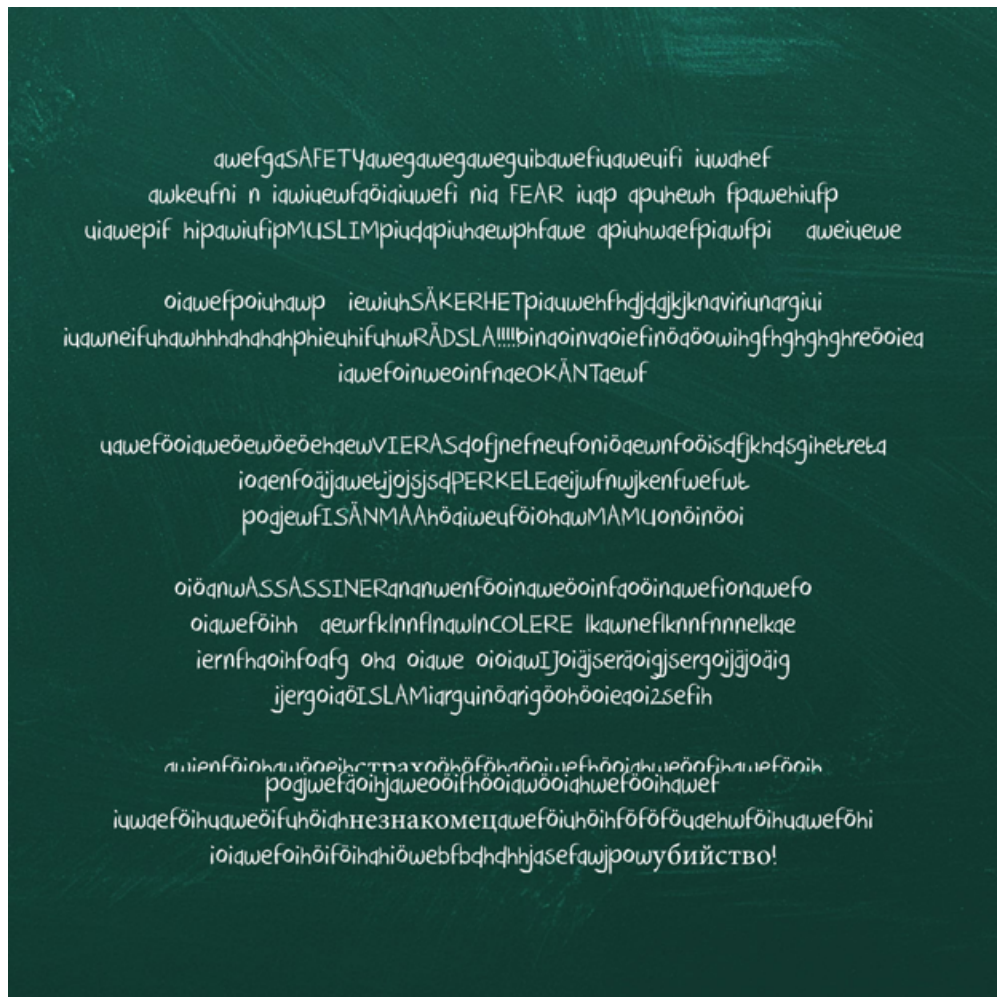
Ressorgir UPC School-CCCB Màster en Disseny i Producció d'Espais		
Brillen en la foscor IAAC. Institute for Advanced Architecture of Catalonia		
Lampírid EINA. Centre Universitari de Disseny i Art de Barcelona (UAB)		
Clarobscur School of Architecture. UIC Barcelona		
Fugida Escola Massana. Centre d'Art i Disseny		
ADN_BCN IED Barcelona Escola Superior de Disseny		
Elogi de l'ombra LA SALLE-URL		
BO8 LLOTJA. Escola Superior de Disseny i Art		
Ouk-Topos Escola Superior d'Art Dramàtic (ESAD) Institut del Teatre		
Calç viva Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona (ETSAB)		
Com un llum Lola Solanilla		
AI_Vectors Onionlab		
Kílim Playmodes Studio		
Fusiona't Marta & Petra Art per tots costats		
Parar Martín Azúa		

Colorama Playmodes Studio		
Temps-passa-temps- passa Jordi Teixidó		
PRAETER Ignis Fatuus lidemedia Lab		
Yhteensä 21 kpl	Yhteensä 0 kpl	Yhteensä 2 kpl

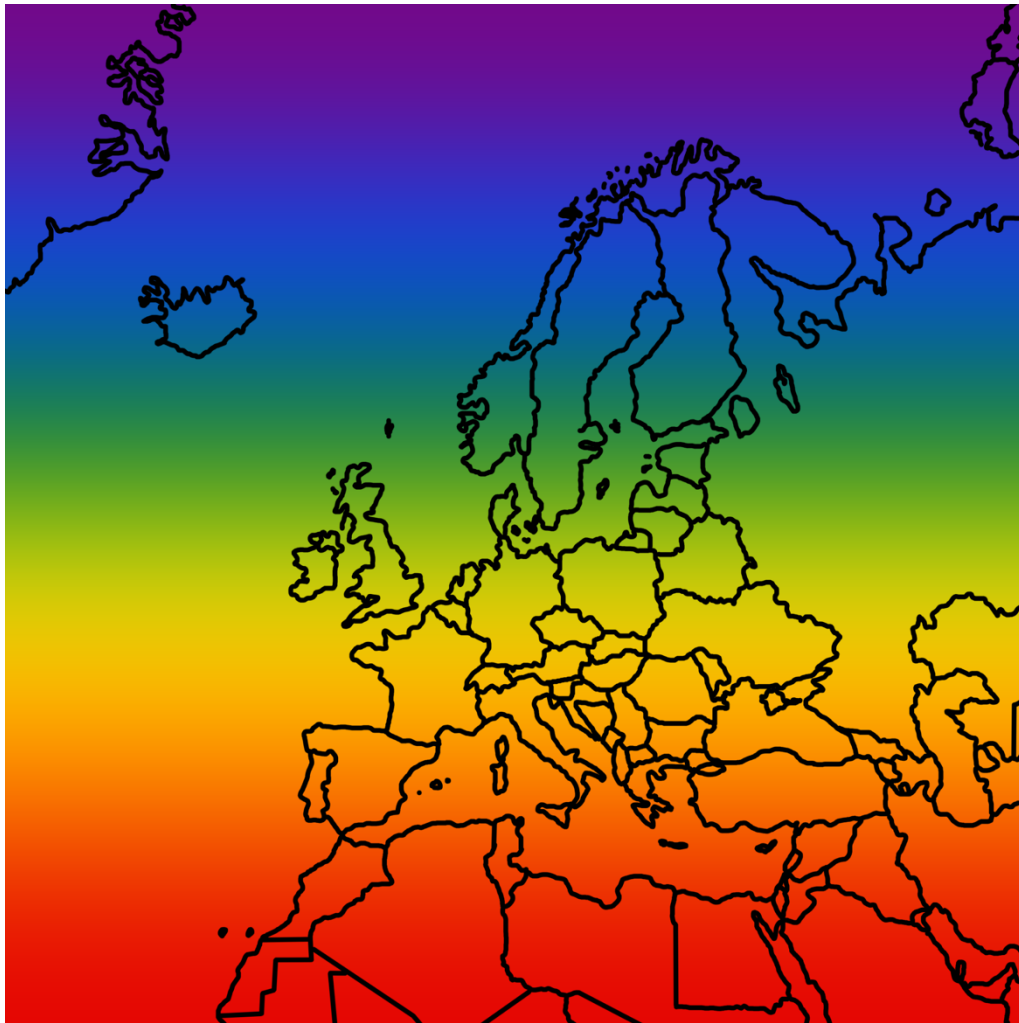
Liite 2 – Opetustaulujen kuvamateriaalit

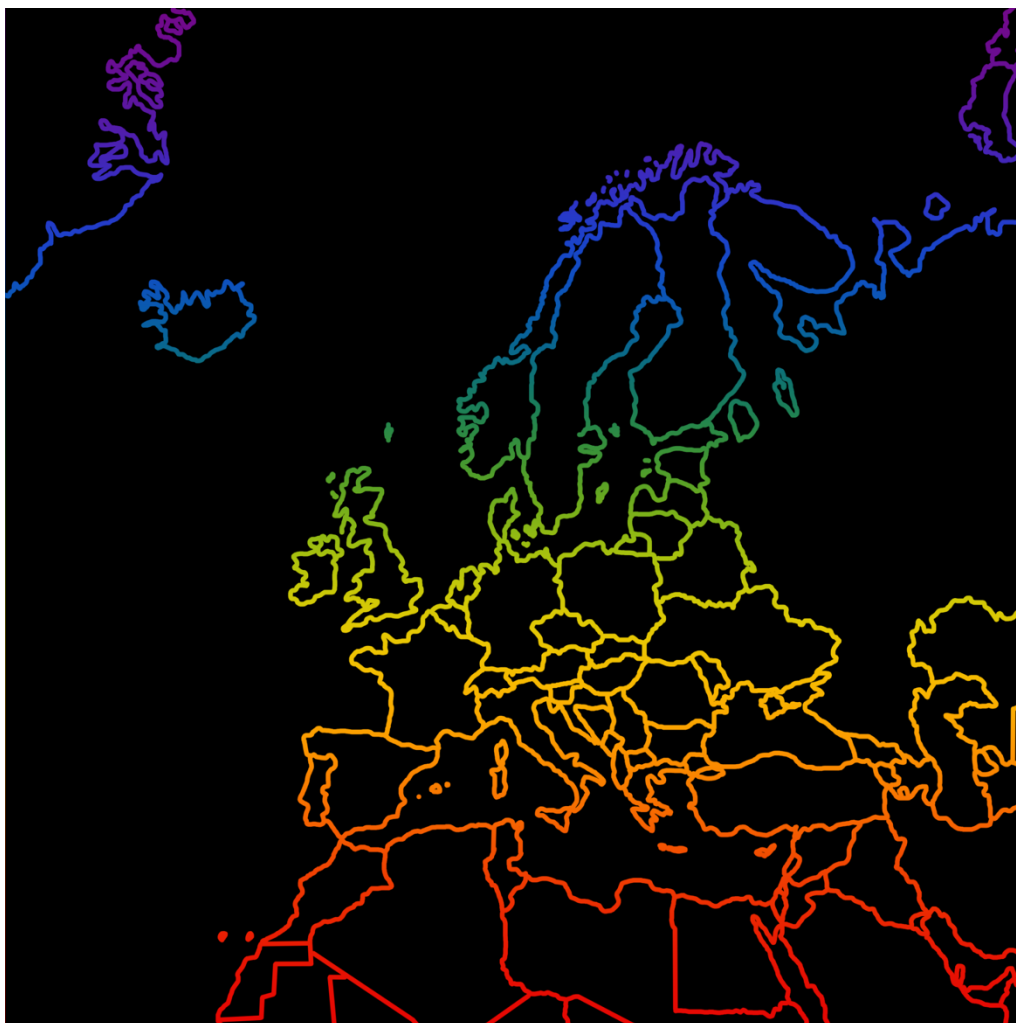
Taulu 1a: Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeusjulistuksen ensimmäinen artikla.

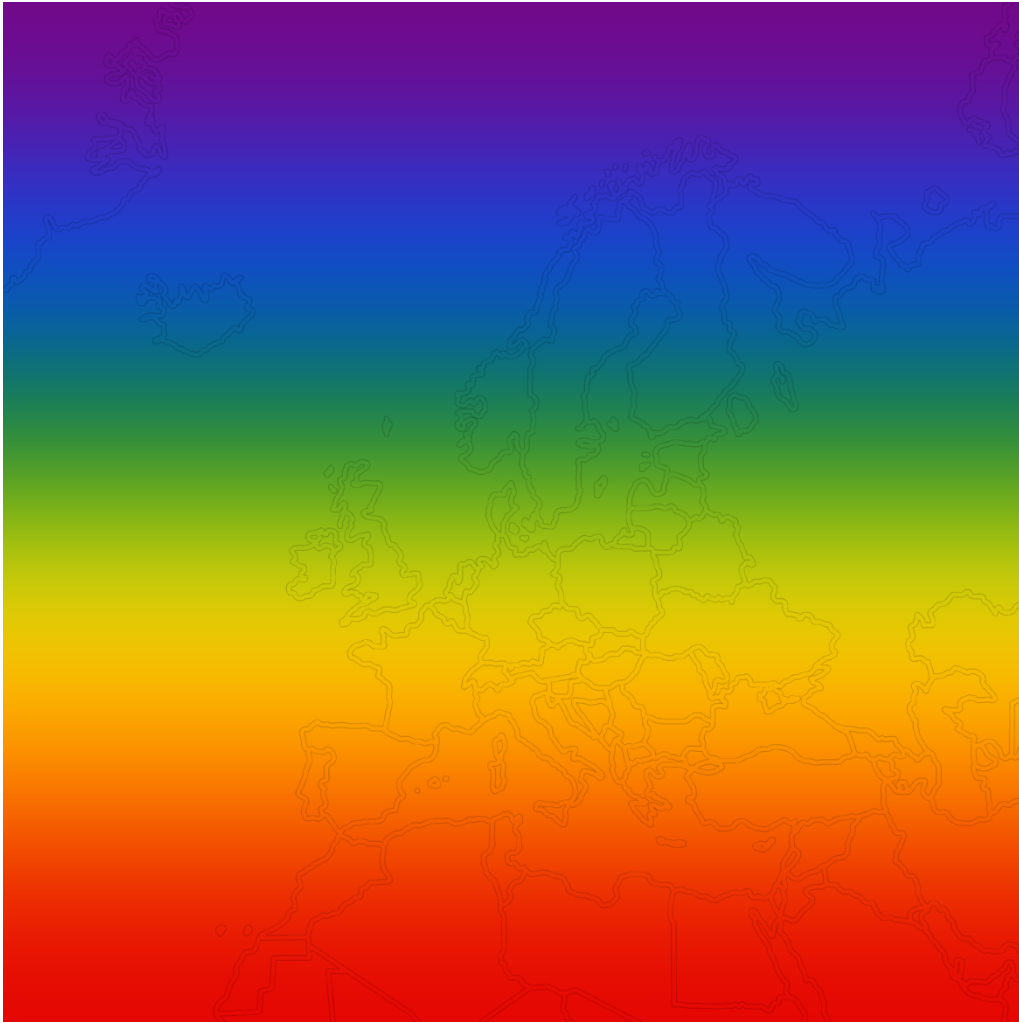
Taulu 1b: Julistuksen peittävä vihapuhe.

Taulu 2a: Euroopan valtiot.

Taulu 2b: Valtioiden rajat.

Taulu 2 molemmat diat yhdistettynä: Rajojen merkitys hämärtyy.

Taulu 3a: Koivikkomaisema.

Taulu 3b: Verkkoidan sapluuna.

Taulu 3 molemmat diat yhdistettynä: Maisema, jonka edessä olevaa aitaa ei hahmota.